

پراکتیزه کرنا بنه مایین رهخنا ئه دهبی یا رهوشتی د دیوانا (بازاری خه ما) دا

نعمت الله حامد حامد

پشکا زمانی کوردی، کولیژا زمان، زانکویا دهوک، هه ریم کوردستانی - عراق (nimat77@yahoo.com)

<https://doi.org/10.26436/2018.6.1.550>

وهه رگرتن: 2017/11/11 په سه دکر: 2018/03 به لاکرن: 2018/03

پوخته:

رهخنا ئه دهبی یا رهوشتی وهکو میتوده کا رهخه بی دناڤ رهخنا جیهانی دا په یدابوویه و شیا به بیهته ئامراز و رییه ک بوو شروقه کرن و هه لسه نگاندا تیکستین ئه دهبی، پێخه مه ت ده سنیشان کرنا بابه تین رهوشتی و دیار کرنا شیوه یی بکارئینان و رهنگه دانا وان دناڤ به ره مه مین ئه دهبی دا. ئه قی میتودا رهخه بی دناڤ رهخنا ئه ده بییا کوردی ژبی دا رهنگه دایه. ئارمانج ژ ئه قی قه کولینی ئه و بوویه کو دیوانه کا هوزانی یا هوزانفانه کی کورد ل دویف پینگاڤ و پرنسیپین شروقه کرنا میتودا رهخنا رهوشتی شروقه بکه یین، داکو دیاربیهت کا رهخه گری ئه دهبی ل دویف ئه قی میتودا رهخه بی چاوان سه ره ده ری ل گه ل تیکستی ئه دهبی دکه ت (ب تاییه ت تیکستی هوزانی) و شیوه یی شروقه کرنی ب چ رهنگه. هه لبه ت دئه قی قه کولینی دا دیار دکه یین کا تا چ راده تیکستین دیوانا (بازاری خه ما) شیا به رابه راتی و ئاراسته کرنا کا باش بو خوینده فانی بکه ت دبا به تین رهوشتی دا. دیسان دیار دکه یین کا هوشیار کرن و هوشدار کرنا هوزانفانی بو تاکی جفاکی ل دور ئه وان بابه تین رهوشتی ب چ شیوه بوویه. ل دویفرا دده یینه دیار کرن کا به هره مه دنیا هوزانفانی دئاراسته کرن و داریتنا هوزانی دا بو ده ربهرین کرنی ژ ئه وان لایه نین گری دایی رهوشتی تا چ راده کاریگه رهخش بوویه، هه لبه ت ئه قه ژبی ئه زمونا هوزانفانی دداریتنی دا دسه لمینیت. دئه نجام دا دیار دیهت کو ئه ق میتودا رهخه بی، میتوده کا کاریگه ره بو هه لسه نگاندا تیکستین ئه دهبی و میکانیزمین دیار و جودا هه نه ژمیتودین دیتر ژبو شروقه کرنی، کو ب شیوه کی تاییه ت دویفچونا چاوانیا رهنگه دانا ئه وان بابه تین رهوشتی دتیکستان دا دکه ت.

په یقین سه ره کی: رهخنا ئه دهبی یا رهوشتی، بنه مایین رهخنا رهوشتی، پراکتیزه کرنا رهخنا رهوشتی، شروقه کرنا تیکستی

هوزانی، دیوانا (بازاری خه ما).

1. پێشه کی

بده ت. ئه ها ل قیری رولی رهخنا رهوشتی دهیت کو ب قی ئه رکی

رادیهت دناڤ به ره مه مین ئه دهبی دا.

میتودا رهخنا رهوشتی دیبافی رهخنا ئه دهبی دا، وهکو میتوده کا تاییه ت پتر خوه ل نافه روکا به ره مه مین ئه دهبی دکه ته خودان و ده لاله ت و بابه ت و کو دین رهوشتی دناڤ به ره مه مان دا دیار و شروقه دکه ت. سه روکانی ئه قی میتودی بو سه رده می یونا که قن قه دگه رن و نه خاسمه ل ده ف فیه له سوفین وان وهکو ئه فلاتوون و ئه رستو. هه ر ژ هینگی وه ره و تا نوکه پویه دان و هه لسه نگان دین رهوشتی بو تیکستین ئه دهبی به رده وامی بخوه قه دیتیه و دئه فان سه رده مین جودا دا، تیگه ه و پیناسه و شیوه یی شروقه کرن و خواندین به ره مه مان ل دویف پیه رین رهوشتی گهورین سه ردا هاتینه. ئه قه ژبی بو هندی قه دگه ریت کو تیگه ه و پیناسه و سنورین تیگه هشتنا مروقی بو رهوشتی بخوه هاتینه گهورین.

1.1. گرنگیا قه کولینی:

گرنگیا قه کولینی ئه وه کو ب شیوه کی تیر و ته سه ل میتوده کا رهخه بی یا ئه دهبی هاتیه وه رگرتن کو (رهخنا ئه ده بی رهوشتی) ه

رهوشت وهکو بابه ته کی گری دایی ژیا نا مروقی، ژ که قندا بوویه جهی پویه دانا قه کوله ر و رهخه گران. نه خاسمه کو په یوه ندیه کا راسته وخو ب ژیا ن و شیوه یی سه ره ده ری مرو فان ل گه لئیک هه بوویه. ئانکو زور جار وهکو پیه ر بو هه لسه نگاندا رهفتارین مروقی هاتیه بکارئینان و ژبو په یداکرنا به خته وه ری مرو فان هاتیه دیار کرن، داکو خرابیی و باشیی ژیک جودا که ت و سنور و راده یه کی بو رهفتار و شیوه یی سه ره ده ری مرو فان دیار بکه ت. په یوه دنیا ئه ده بیاتی و رهوشتی په یوه ندیه کا که قنه و یا دوولایه نی یه. هه ر ئیکی ژلایی خوه قه پویه ب لایه نی دیتر دایه و مفا ژبی وه رگرتیه. و ژبه ر ئه وئ په یوه دنیا خورتا دناڤه را وان دا هه ی، تیکستین ئه دهبی ب لایه نی رهوشتی هاتینه تامدان و بهایی رهوشتی دناڤ تیکستین ئه دهبی دا رهنگه دایه. له ورا ئه قی چه ندی خوازه وئ راستیی کو فره میتوده کا رهخه بی هه بیت دویفچوون و شروقه کرنا بو چاوانیا رهنگه دانا ئه وان بها و بابه تین رهوشتی دناڤ تیکستان دا ئه نجام

کومکره بو په یفا (خلق). نه وژی ب راما نا کومه کا سیفات و کریارین مروفی یین باش یان خراب، بلند یان نرم دهیت).¹

دژنده ره دکر دیترا ب فی رهنگی زاراف و راما نا په یفا ره وشت بکارئینا په دهما دیاردکته کو، (په یفا (Ethic) یان فله سفا ره وشتی، فه کولینا کریارین مروفی یه کا دباشن یان دخراب. ره وشت فه کولینی ل کریارین مروفی یین هایدار (ئیرادی) دکته... په یفا (اخلاق)، بزافا پراکتیکرنا نه وان واتایانه نه وین زانستی ره وشتی ب شیوه کی تیوری پیچکیش دکته. ژلایی دیترا هاتیه گوتن کو بهرپرسیاریا ره وشتی تشته ک جیگر و نه لفه، گریدایی هیزا مروفی یا که سی یه و ب ویزدانا مروفیغه گریدایی یه. له ورا فهره بنه ما و بهایی ره وشتی یی گشتگیر و چاک و لوژیکی بیت. هه رچه نده سسته می ره وشتی مروفی بخوه دروست دکته، لی فهره نه و مروفی ره وشتی تاک ل دهف مروفی دیتری بهرامبری خو ول دهف کومی و ره وشتی گشتی زی ل بهرچاف وهریگریت. کیم جاران هزارا ره وشتی دویری هزارا یینی لقیی دکته، نه فیه ژی بو وی چهنده فدهگریت کو یایی کارتیکرنا که بهیژ لسه بریار و بهایی ره وشتی یین تاک و کومی هه یه، چونکی یاسایی یایی یی ژ سنوری نه ریت و کریارین یایی دهر باز بوی و یین چوینه دناف رینمایی و کریارین ره وشتی زی دا).²

هه ژ که فن دا ((یونانیان ژبو ئاماژه پیکرنی ب ره وشتی په یفا (Ethikos) بکارئینا په، ئانکو ره وشتی- خلقی. و لاتینیان نه و فه گوهاسیه ناف زمانی خوه و په یفا (Moralis) بو بکارئینا په)).³ نه دشین بیژین کو جوره تیکه لیه و بناقشیکداچوونه ک بو هه ردو زارافین (Morale و Ethique) هه یه. هه روه کو دئه فان بوچوونان دا دیاردبیت کو، ((مورال کومه کا فهران و هوشداریین په سندرکینه ل دهف جفاکه کی دیارکری ددهمه کی دیارکری دا. لی (Ethique) نه و زانسته نه وی بهر یخودانی بو نه وان بریار و نه حکامین وان بهاییان دکته نه وین گریدایی کریاران، نه فجا چ دباش بن یان دخراب. نه و فهران و هوشداریین (Morale) دا، نه و دسه رکی و بنچینه یی نه بو نه حکامین باش و خرابین (Ethique) لسه رادوستیت ... ئانکو نه و بابه ته یی کو (Ethique) فه کولینی تیدا دکته ... هنده ک فه کوله ر بو جوداهیا دناقه بهر فان هه ردو په یفان دا په نایی دبه نه بهر دیتنا (کانتی)، کو (میتودا ره وشتی) و هسا دده ته دیارکرن کو لسه نه رکی گشتی رادوستیت و (Morale) بخوه فدهگریت. و (Ethique) میتودا به خته وهرییی و لسه ر ئاموژگاریین تاییه ت رادوستیت نه و مروفی به رنه ژایانه کا نمونه یی فه دبه ت. ئانکو په یفا (Morale) لسه نه رکی گشتی رادوستیت و په یفا (Ethique) لسه ر ژایانا خوش و به خته وهر و تاییه ت رادوستیت)).⁴ ((هنده ک زانایی دیترا و هسا دبینن کو (Morale) یا ئیگریته و گشتگیره و بریارین وی لسه ر هه موویان و هکو ئیک په یره و دبن. لی (Ethique) یا هه مه رهنه گ و

و بنه مایین وی لسه ر تیکسته کی کوردی (تیکستی هوزانی) هاتینه تاقیکرن.

2.1. ئاریشا فه کولینی:

نه و ئاریشا دفی فه کولینی دا هاتیه چاره کرن نه ووه کو تیکستین نه دهبی ل دویف پیقه رین ره خنا ره وشتی و ب شیوه کی بابه تیانه بهینه شروقه کرن و مه و دایی نه فی میتودا ره خنه یی بهینه دیارکرن و شیوه یی سهره ده ریا ره خنه گری ل گه ل تیکستی بهینه ده سنیشانکرن.

3.1. سنوری فه کولینی:

ئیک میتودا ره خنا نه دهبی هاتیه وهرگرتن دفی فه کولینی دا، دیسان تیکستی هوزانی هاتیه هلبزارتن بو شروقه کرنی کو نه وژی دیوانا (بازاری خه ما) یا هوزانقان (نه حمه د یاسین) ه.

4.1. ئارمانجا فه کولینی:

ئارمانجا سهره کی یا فه کولینی، ئاشناکرنا خوانده قانین کورده ب پیقه ر و شیوه یی شروقه کرنا تیکستین نه دهبی و ب تاییه تی تیکستی هوزانی ل دویف میتودا ره خنا نه دهبی کو نه وژی (ره خنا نه دهبی یا ره وشتی یه) و دیارکرن سنورین کارکرن نه فی میتودا ره خه یی یه.

5.1. پلان و په یکه ری فه کولینی:

نه ف فه کولینه لسه ر دو ته ورین سهره کی هاتیه دابه شکر نه وژی: ته وهری تیوری، کو گرنگترین بنه ما و پیقه رین نه فی میتودا ره خنه یی تیدا هاتینه دیارکرن. ته وهری پراکتیکی، کو بنه ما و پیقه رین میتودا ره خنا ره وشتی لسه ر تیکستین دیوانه کا هوزانی هاتینه تاقیکرن و شروقه کرن لسه ر هاتینه کرن.

2. ره وشت وهک تیگه و زاراف

ره وشت وهکو تیگه ب جوداهیا سهرده مان و ب جوداهیا عه قلیه تا مروفان و رادی تیگه هشتنا وان بو دیاردان دهیته گهورین. ئانکو خوه دی تیگه هه ک جیگیرنه بوویه و نینه. بو نمونه هنده ک دبیزن: (ره وشت بهایه یان سسته مه کی بهایانه مروفا و هسا دایه نیاسین کو باشیی بو په یدادکته و وانا ژخرایی دده ته پاش... و ژبو فی مه رمی مفا ژ گه له ک لایه نان کریه پیخه مه ت دانانا بهایی ره وشتی کو یایی بخوه زی ئیک ژ وان سه روکانیا بوویه کو پالپشتی ل دانانا بهایی ره وشتی بکته. ژلایه کی دی هاتیه گوتن کو، ره وشت رهفتارین مروفی هه لسه نگیینیت ل دویف پیقه رین بهر نیاسین ره وشتی نه وین نه و بو رهفتاران دیاردکته و وهکو پیگیری و نه رک بو مروفان ده سنیشان دکته. په یفا ئنگلیزی (Ethic) یا ژ ره گی یونانی (Ethos)، ئانکو (نه ریت- عاده) هاتیه وهرگرتن. ره وشت بخو کومه کا باوه رایه یان نمونه یین ئاراسته کرینه کو فهره ل دهف مروفی وهکو تاک یان وهکو کوم هه بن. په یفا ره وشت یان (اخلاق) نافه، نه و

کو ئه ده بیات و هونه ر دشین هۆکاره کی خوه دی باندۆر بن د
قه گۆهاستنا رهوشتی دا و هه ر د فی بواری دا ژی، دادقانیی لسه ر
چاوانیا به ره مه کی د لیکگۆهارتنا فی بیاتی دا دکه ت⁸.

3. ره وته کا میژوویی بو ره خنا رهوشتی

ئه گه ر ئه م پینداچوونه کی بو دیروکا ئه ده بیاتی و ره خنا ئه ده بی و
بوچوونا زانایین جیهانی بکه ی، دئ بینین کو پویه کی بهرچا دایه
لایه نی رهوشتی و چاوانیا بهرجهسته بوونا بهایین رهوشتی دنا
به ره مه ی ئه ده بی دا. و دئه نجام دا، دویفچوون و بوچوونین
هه مه رنه گ ژلایی زانا و ره خنه گرو فیهله سوفانقه هاتینه دیارکرن بو
شیوه یی سه ره ده ریکرنی ل گه ل ئه وان بها و بابه تین رهوشتی ئه وین
دنا تیکستین ئه ده بی دا رهنگه داین. ژلایی دیتر دشین ئاماژێ پێ
بده ی کو شعر وهکو ژانره کی ئه ده بی خوه دی دیروکه ک کهفاره،
رهنگه دانا بابه تین رهوشتی ژێ تیدا ب قه ده ر دیروکا وئ یا کهفاره.
ئانکو بها و بابه تین رهوشتی بو ئه ده بیاتی وهکو ژنده ره ک بکارهاتینه
و ئه دیان داهینانین خوه پێ دهوله مند کرینه. له ورا هاتیه گوتن
کو، ((ههفرکی دناقه را شعری و فیهله فی هه ر ژ چه رخی شه شی
به ری زاینی ده سپیکریه، ئه وهفرکیه ژ وئ چه ندی دروستبوویه ده ما
کو ره خنه ل شعری دهاته گرتن و به ره فانی ژێ ژێ دهاته کرن لسه ر
بنیاته کی رهوشتی))⁹. ئه ف بوچوونه ل ده ف فیهله سوفین یونانی
سه ره لدایه و ب تایبه ت ل ده ف ئه فلاتوونی، کو هنده ک ژ ره خنه گران
ب دامه زینه ری ره خنا رهوشتی دایه نیاسین، چونکی ((لیگه ریا نا
ئه فلاتونی ل بها و گرنگیا ئه ده بی و ئه رکی وئ، گریدایی دیارکرن
رادی کارتی کرنا ئه ده بیاتی بوو لسه ر ره فتارو هه لسوکه وتین
مروقاتی. ئانکو لسه ر رهوشتی رادوه ستیا. ئه فلاتونی جوداهی
ئیکستیه دناقه را باشی و خوشی دا، ئه وی پویه ب باشیا
به ره مه ی بتنی دایه))¹⁰. ب فی چه ندی دیارده بیت کو رهوشته وهکو
پیه ره ک بو هه لسه نگاندنا تیکستین ئه ده بی هاتیه دیارکرن. ((
ئه فلاتونی ب دوو شیوا هافیتییه شعری، جاره کی بنافی رهوشتی و
جارادی ب نافی راستی. ب دیتنا وی شاعر بهایین بلند و رهوشتین
مروقی خراب دکهن، ژبه رهندی وی شاعر ژ کومار خو
ده ریخستینه))¹¹. ئه وی شاعر ل دویف پهیره وکرنا بهایین رهوشتی
پولینکرینه. کرینه دوو ده سته ک. ده سته که ک باش و ئیک خراب.
پشته فانی ل بین باش کریه و ههفرکیا بین خراب کریه. ((ئه فلاتونی
بانگه واز بو هونه ری رهوشتی و پیگیر ژلایی نا فره وک و روخساریه
دکر. ئه و شعری وی دکومار خودا په سه ندرکین، شعری ئایینی
بوون... ئه فلاتون ئیکه م کهس بوو جوداهی ئیکستیه دناقه را ره خنا
رهوشتی و ره خنا جوانناسی دا. وی پویه ب ره خنا رهوشتی دایه،
ئانکو ب کاریگه ریا هونه ر و ئه ده بیاتی لسه ر ره فتارین مروقی))¹².
هه له بت ئه گه ر ئه م ته ماشه ی بوچوونین قوتابی وی (ئه رستو) ی

که سوکی یه و رامانین وئ ب جوداهیا ریبارین مروقان و شیوه بین
فیهله فی قه ده یته گهورین ... بوچوونه ک دی هه یه دیژیت:
(Morale) ئه و بازنه یی راماندی - ته ئه مووی یه ئه و به ریخودانی
بو بابه تی باشی و خرابی دکه ت دوی گوشه نیگیایی دا کو فیه ره ئه و
ب وی شیوه ی هه بیت. ل (Ethique) ئه و بازنی به ریخودانی یه بو
بابه تی رزگار بوونی، ئانکو بابه تی چاره نفیسی دوماهی یی ژیا نا
مروقاتی یه))⁵. ژلایه ک دیتر زانایان ((پیه فا (Morale) بو
ئاماژ دهانی بو وان هه موو بنه ما و بریار و ئه حکامان بکارئینایه ئه وین
(Ethique) و (Morale) بخوه قه دگرن. ئانکو هه ردوک دئیک
تیگه ه دا کومه کرینه))⁶.

دزمانی کوردی دا پیه فا (رهوشته) به رامبه ر پیه فا (مورال) ده یته
بکارئینان. و دزمانی عه ره بی دا پیه فا (اخلاق) به رامبه ر پیه فا (مورال)
بکارده یته. و ژبو ره خنا رهوشتی دشین بیژین زارافی moral
Criticism، کو عه ره ب زارافی (النقد الاخلاقی) بو بکارده یته. و
به رامبه ر زارافی ئنگلیزی (Moral ethical) عه ره ب پیه فا (اخلاقی)
ئانکو رهوشتی بکارده یته))⁷ ب فی چه ندی بو مه دیادبیت
کو زاراف و پیه فین جودا بو رهوشتی هاتینه بکارئینان، هه له بت
ئه قه ژ وئ چه ندی دگه هینیت کو وانا و ده لاله تین ئه ف پیه فیه بخوه قه
دگریته، ب گهورینا سه رده م و جفاک و تیگه هشتنا ملله تان ده یته
گهورین.

ره خنه گره ک دی بقی رهنگی پیناسا ره خنا رهوشتی دکه ت کو:
(پویه تانه ب بها و شیوه بین رهوشتی بین زال و خودان ده سه له ت
لسه ر جفاکی. ب وی شیوه یی کانی قه نجی و خرابی کیشکه؟ یانژی
راستی کیشکه و چه وتی کیشکه؟ بهرژه وندا رهوشتی و ره فتاری
کیشکه؟ و نفیسه ر چاوا و ب چ شیوه یه کی ب فان تشتان قه مژویل
بوویه و هه ول ژبو به لافکرن و په ره سه ندنا وان دایه... ئانکو هه ر ژ
نافی فی ره وتی ئه م دشین تیگه هین، کو مه به ست ژ ره خنا رهوشتی
مژویل بوونه ب بنیاتین فیژکاری و بنه مایین رهوشتی د روخسار و
ناقه رۆکا به ره مه کی ئه ده بی دا. هه وه سا هاتیه گوتن کو، ره خنا
رهوشتی دیده فانه لسه ر چاوانیا به ره مه کی ئه ده بی و هونه ری د
کاریکرن و کارتی کرنا رهوشتی دا و بهه را پتر گرنگی ب بلندبوون و
دابه زینا چاوانیا بهای رهوشتی ل ده ف گوهدار - بینه ر - خوانده فانی
دده ت. ب واتایه ک دیتر، کانی هه ر خوانده فانه کی به ره مه ی ئه ده بی
حه تا چ راده حه ز و مه یلا وی بو گه شه کرنا رهوشتان چی بوویه؟
یانژی به رۆفازی حه تا چ راده ژ رهوشتی دویر که فتییه؟ له ورا
دیاردبیت کو فی جۆری ره خنی هه رده م جۆره ره وته کا هوشداری و
هوشیارکرنی لگه ل دا هه یه، ب وی مه ره می کو هه رده م خوینده فانی
د ره وشا پویه تانه و گرنگییدان ب رهوشتان دا ده یلیته. دئه نجام دا
دشین بیژین کو ژ تاییه ته ندی بین بهرچا فین ره خنا رهوشتی،
گرنگیدانه ب کریارا فیژبوونی د به ره مه ی ئه ده بی دا و باوه ری هه یه

بکهین، دی بینین کو دیتنه کا جودا ل گهل دیتنا ماموستایی خۆ هه بوویه. ((ب دیتنا ئه رستوی دنمایشکرئی دا چافلیکرنا رهوشتی ناهیته کرن، به لکو ئه رهوشتی ب ریکا چافلیکرنا رهفتارین مروقی وهردگریته))¹³. ئه رستو ژوان فهیله سوفان بوویه کو بوچوون و دیتنن نوی و جودا ده رباره ی رهوشتی پیشکشکرین. ((ئه رستوی زارافی پاککرئی دپه رتوکا خوه دا ئه و ل ژیر نافی (رهوشته) بهسکره))¹⁴. دتیورا پاککرئی دا، ئه رستو ب روهنی دیارکره کا چاوا ئه ده بیات (تراژیدیا و کومیدیا) دشین دهروونا مروقی ژ خرابکاریان پاک بکهن. ((ب دیتنا وی، هاوسهنگیا هه لچوونی، دهروونی و ویدانی - ئه و تراژیدیا ب ریکا پاککرئی جیه جیدکهته - ریکه که ژبو هاوسهنگیا رهوشتی. ب فی چهندی ئه رستو به رسفا ئه فلاتونی ددهت کو دگوت شعر رهوشتی خراب دکهته. لی ئه و دبیزیت شعر ئه رکهکی رهوشتی دگریته))¹⁵. دئه نجام دا دیاردبیت کو دوو بوچوونین ژیک جودا بومه دیاربوون ل دۆر ئه رک و مه بهستین بکارئینانا رهوشتی دناف تیکستین ئه ده بی دا.

ب دیتنا هنده ک ژ زانایان، په یوه ندیه کا موکوم دناقه به را رهوشتی و مفای دا هه یه. ئانکو هه ردوک ته مامکه ریئ ئیکن. ((ئه فلاتون زوری پیدگری له سه ره خلاق و قازانج ده کرد، هوراس پیدگری له سه ره چپژ و فیگراری ده کرد))¹⁶. ژبه رهندي زوربه ی جارن دانانا پیقه ری رهوشتی و په یه ره وکرنا وان دناف تیکستین ئه ده بی دا ب رادی سودبه خشی و مفایی فه هاتیه گریدان. کا تا چ راده ئه و بابته و مژارا دهیته ئاراسته کرن و ئازراندن دناف به ره می دا یا مفاداره بو جفاکی، ل وی ده می پیفانا وی ب شیوه ک باش و په سه ند ژلای ره خه گرا فه دهاته کرن. ره خه گره (سامویل جونسون) ب فی رهنگی ئه رکی ئه ده بیاتی دیاردکهته و دبیزیت: ((ئه رکی هه ره گه وره ی ئه ده بیات، ئاموزگاری ئه خلاق و گه رانه به دوا ی باسه فه لسه فیه کان))¹⁷. ئانکو دقیت ئه ده بیات یا په یامدار بیت و پیگری بهایی رهوشتی بیت. ئه و پیقه دجیت و دبیزیت: ((ئه ره خه گره ی که به روانه گه یه کی ئه خلاقیه وه له کاره کان دهروانیت، له فورم و زمانی خوازه و، باقی بابته پیوه ندیداره جوانیناسانه بیگه رده کانیش خافل نییه، به لام ئه ره خه گره، ئه م بابته تانه وه کو بابته تی پله دوو له به رچاوه ده گریته ... پیویسته ئه ره خه گره بزانتیت ئه و ئه ده بیاته چ شتیکی فیری مروف کردوه))¹⁸. هه لیه ته گه ره ئه م دوورتر بنیزین و فه گه رینه سه ره بوچوونا فه یله سه فه کی دیتیرونی یونانی، دی گرنگیا لایه نی رهوشتی ب ئاشکرای دبوچوونین وی دا بینین. بو نمونه (فه لسه فا سقرا تی لسه ره دوو شه نگستا رادوه ستیا: تیورا ئه پستمی - زانینی، ئه و زانستی دبیا فی عه قلی دا چارچوه دکهته و تیورا رهوشتی ئه و باشیی و زانستی پیگفه کوم دکهته. ئانکو رهوشته وه کو بنچینه ک دفه لسه فا سقرا تی دا دهیته دیتن. ئه فلاتونی ژی ئه ده بیات ب رهوشتی فه گریدایه و دگوت: پیدقیه شعر پالده ره ک بیت بو باشیی

...وی جورین ئه ده بی ل دویف ناهه روکا وان یا رهوشتی پولین و ژیک جودا کرینه))¹⁹. ئه فلاتون په سن و سالوفا سقرا تی ب فان ده ربیرینان دکهته و دبیزیت: ((سقرا ت نمونا ده سنیشانکره ژ فه یله سوفین رهوشتی. ئه و هسا دبیزیت کو به خته وه ری ژ په یه ره وکرنا بهایی رهوشتی ده سه ته دهیت ... ده سه رده می هیلینستی یی یونانی و ل سه رده می ئمبراتوریه تا رومانی ژی دا رهوشته ببوو به ره لافترین پارچا مللی یا فه لسه فی. خه لک به ره ف وی فه دچوون داکو که یفخوشیی و که ساتیه کا بهیز بو خوه په یدا بکهن. دیسان (ئه بیقوریان) ژی داکوکی لسه ر تاکی دکر و دگوت باشی هه موو یا دتام و چپژ دا، وانا چپژ جودا کر و کره چپژ عه قلی و یا لاشی - جه سه دی. وان چپژ عه قلی په سه ند دکر و سه ر ب یا جه سه بی دئخست))²⁰. د بیافه ک دیترا، ئه فلاتون دیاردکهته کو، ((زانینا تشتی باش وب رهوشته پیدقیه مروقی ژ ئه وی به ره زه بوون و به ره لای رزگار بکهته یا کو مروقی ژ هه لبرارتین نه دروست و کوره دوور دئخیت، کو دینه هوکاری ژناقه رنا مروقی بخو))²¹.

هه لیه ته ل دویف وانا، ئه رستو هنده ک ئه رک و مه به ست ژبو ئه ده بیاتی دیارکرینه و ب دیتنه کا وردبیزتر فه کولین ل رهوشتی کره. ((مه به ستا ئه رستوی ژ رهوشتی، ئه و ریکه یا کو وینی رهفتاری دتراژیدایی دا وینه دکهته. ئانکو هه ره ئه وه یا کو مروف بو خوه ده لبریزیت ئه گه ره رویدا یان خوه ژی دده ته پاش. ئاخفتن ژی وه کو کریارایه، ئامازی دده ته رهفتاره کا دیارکر، ئه گه ره یا باش بیت، رهوشته ژی دی یی باش بیت. دیسا دیاردکهته کو کریارا سه ره کی دتراژیدایی پیدقیه یا باش بیت، داکو قاره مانین شانوگه ری خوه دی رهوشته ک باش بن، چونکی مه به ستا تراژیدایی دبنیات دا مه به سته کا رهوشتی یه ... له ورا پیدقیه درهوشتی دا گونجان هه بیت دناقه به را رهفتارین مروقی و که ساتیا مروقی دا))²².

ژلای دیترا، دئه ده بیاتا یونانی دا ((شاعرین کلاسیک وه (هومروس و هزیود) سه روکانین سه ره کی بووینه بو باوه ریا ئایینی و رهوشتی))²³. به ره مه مین وان ئیلهام به خش بووینه بو نه وه یین ل دویف وانا هاتین و ب تاییه ته دبیا فی بهایی رهوشتی دا. و زور جارن ب چافی ریزگرتنی ل به ره مه مین وان هاتیه نیرین. ((ب دیتنا ئه فلاتونی، پیدقیه هه موو تشته ک بکه فیه ته ژیر لوژیکا ئه قلی، ب تاییه ته ئه و هه لچوونین نه دهی خودا و زیان به خش، کو ئه و دینه هوکاری ژناف برنا رهوشتین باش ... ب دیتنا وی فه ره ده سه ه لاتا رهوشتی کونترولا بیافی هونه ری بکهته ... و بسانا هیتترین ریک ژبو ره خه گرتن ل هونه ری ب دیتنا رهوشتی، ئه وه کو ئه وی ره خنی ئاراسته ی ناهه روکا به ره مه مین هونه ری بکهته. روهنترین تشته کو هونه ری دهیته شکاندن ئه وه کو هونه رهفتارین نه رهوشتی نمایش دکهته و به رچاوه دکهته بیی کو ب شیوه کی راسته وخو وان رسوا بکهته ... هه ره لسه ر فی بنیاتی، ئه فلاتون ئیکه م که سه بوویه کو

داخو ازکری چاقدیری و سانسور لسه بهرهمین ئه ده بی و هونه ری هه بیت))²⁴. (ئه فلاتون داخو از دکه ت بهایین رهوشتی و یین جوانناسی ئیک بگرن و پیکفه بهینه گریدان، چونکی هه ردووک دیشکدارن دسسته م و گونجاندنا بهرهمی دا)²⁵.

ب دیتنا هنده ک ژرخه نگران، جوانیا بهرهمی یا دبلندیا وان بهایین رهوشتی دا ئه وین ئه و بهرهمه ئاراسته دکه ت. ئانکو جوانیا بهرهمی یا دجوانیا بکارئینانا بابته و بهایین رهوشتی دا. ب قی تیگه هی، رهوشته وه کو پیغه ره کی جوانیی ژى دهاته دیتن بو هه لسه نگاندا بهرهمان. له ورا هاتیه گوتن کو ((داهینانا دروست و پیگه هشتی و راست خوه بخوه سروشته کی رهوشتی یی هه ی، بی کو ب شیوه کی راسته وخو یان ب ئاراسته یه کا ساده شیره تان پیشکیش بکه ت. ئه و هوشا مروفی ب مروفی و چفاکی و ده وریه ران کویرتر و بهیزتر لی دکه ت ب ریکا ئه زمونه کا دهروونی و جوانناسی و گیانی یا چیز بهخش))²⁶.

لی بهرامبه ری ئه قی دیتنه کا جودا ژ ئه فا بووری هه یه، کو هه قذری وی دیتنی یه یا کو رهوشتی ب پیروز و جوان دبینیت. ((گه له ک ژ هونه رهنده و رهخنه گران هافیتییه تیورا رهوشتی ب وی بهانی کو ئه ق تیوره داپوشینه کا بهرده وام و نوو یه بو شیوازی ته په سه رکر و تیور و بنده سترکی... ب دیتنا وان چاقدیری ئه فلاتوونی و داخو از وی بو هه بوونا سانسوری لسه بهرهمین ئه ده بی مه زترین زیان گه هاندیه هونه رهنده ی بخو، چونکی ئه و ژ گرنگترین وزه وچه کی وی زیه هرکریه کو فه ربوو دهر بهرهمه کی نوی یی داهینه ر دا بکاربیینیت، کو ئه وژی ئازادیا دهربرین و هزرکری یه))²⁷. ب قی چه ندی و ب دیتنا فان زانایان، رهوشته دبیته بهرهمه سته ک بو ئافرانندی. ئانکو هه بوونا سانسوری و پیگیری ب بهایین رهوشتی، داهینانین ئه دبیان له نگ دکه ت. له ورا هاتیه گوتن کو، ((به ره به سته مه زن دتیورا رهوشتی دا کو هه رده م بوویه هوکاری هندی هه قذرتین وی هیرشا بکه نه سه ر ئه وه کو هنده ک جاران ده لیقه بو به لافکرنا هونه ری راوستیایی و نه لف و هه شک خوشکریه، ئه و ریکی ل پیشقه چوونا هونه ری دگریته و چ تشته ک نوو و باش پیشکیشی بینه ری ناکه ت، ئه وژی ل ژیر درویشمی پاراستنا بهایین رهوشتی دهیته ئه نجامدان))²⁸.

زانایه کی دی ب شیوه ک جودا ته ماشه ی بکارئینانا رهوشتی کریه. وی گریدانه ک دناقه به را جوانیی و مفای و رهوشتی دا دروستکریه. ((ب دیتنا تولستوی جوانی بخو یا ریخوشکه ر نینه کو بهرده وام بیت، به لکو فره ئه و ل دویف پیدقیاتیین رهوشتی بهیته بیقان. و دهاوکیشه کا سه رنجراکیش دا دیاردکه ت کو هندی ئه م خوه راده سته جوانیی بکه ی، هند ئه م دی ژ باشیی دوورکه قین... لایه نی ئایینی ستوینا هه ره سه ره کی یا تیورا رهوشتی یه ل ده ف تولستوی، ئه قه ژى هه ره مان رهوت بوو یا کو دچرخین نافین دا زال. ل دویف

قی چه ندی ره خنا وی یا ئایینی و رهوشتی دیتنا وی بو هونه ری ب گشتی دیاردکه ت))²⁹. ئه و پیغه دچیت و دبیزیت: ((ئارمانجا هونه ری ئه وه کو ئامرازه ک بیت بو چاکسانیا جفاکی و رهوشتی))³⁰. ئه ق کارتیکرنا ئایینی و رهوشتی ل ده ف تولستوی پیغه ره کی بهیزه و هونه ره کی بهرکه تیه کو وی ده قاوده ق ئه ق چه نده په یه ره وکریه.

ئه گه ر ئه م ل گوشه نیگایا کارتیکرنا بهایین رهوشتی ئه وین دنا ق تیکستین ئه ده بی دا هه ی لسه ر وهگری قه کولین. دی بینین کو هه ردووک کارلیکی (تفاعلی) ل گه ل ئیک دکه ن. ژلایه کیقه تیکست کارتیکرنی ل بوچوون و دیتنن وهگری دکه ت دهنده ک بابته تین رهوشتی دا. و ژلای دیتر، ئه و رهفتار و شیوه یی سه ره ده ریا جه ماوه ری و خوینده قانان کارتیکرنی ل نفیسه ری تیکستی دکه ت و ده رنه نجام ئه و کارتیکرنه دنا ق بهرهمین ویری دا ره نگفه ده ته قه. ئانکو، ((کارتیکرنا رهوشتی لسه ر هونه ری یا گشتگیرتر و کویرتره، ئه و دشیته که ساتیا وهگری به رهف باشترفه بیه ت ب چه ندین ریکان، کو دشیته وهگر پتر تیگه هیت و چاکتر بیت و دروستتر هه ست و سوزان وهگریته... بهرهمین هونه ری وه دکه ن کو وهگر ب کویراتی هزری دباوه رین خوه یین رهوشتی دا بکه ن... (سیدنی زک) دگوتارا خوه دا بناقی کارتیکرنا رهوشتی دهونه ری دا، دبیزیت: هونه ر دسروشتی خوه دا پرسیارین رهوشتی دنازینیت و دهیلت جفاک هه موو به رسقین رهوشتی بو په یدا بکه ن. و ئه گه ر چاقدیری بو هونه ری یا فره بیت، پیدقیه دده مین تاییه ت و سنوردادا په نایی بو بهین... ب دیتنا زانایان، باشتترین چاقدیر ئه وه یا کو مروفی دناخی خوه دا هه ی و ل دویف دچیت، ئه وژی ب ریکا هشیاریا روشنبیری و عه قلی))³¹. رهخنه گری عه ره ب (دنبیل راغب) دبیزیت: ((ملله ت نه شین ده سته ژ هونه ری و ژ بهایین رهوشتی ژى به رده ت. رهوشته بیی هونه رهنده ک یاسایین هه شک و بهرهمه تن، هونه ر ژى بی رهوشته بهرله لایه که، کو دبیت مروفی و مروقاتیی به رهف درنده یی قه بیه ت))³². ئانکو هه ردووک بیافان کارتیکران و په یوه ندی پیکفه هه یه و دشین بینه ته مامکه رین ئیک.

4. په یوه ندیا رهوشتی ب ئایینن ئاسمانی و تیورین

ئه ده بی قه

ئایین وه کو پالپشته ک بو بهایین رهوشتی دهیته دیتن. له ورا ئه گه ر ئه م ته ماشه ی ئایینن ئاسمانی و یین دیتژی بکه ی، دی بینین کو رهوشتی بیافه کی بهرهره یی د په یام و رینمایین وندا قه گرتی. بو نموونه: (ئایینی جوهییان، هزرا ئیکبوونا رهوشتی یان باوه ری ب خودایی دادپه ره ور پیشکیشکریه. ئه و خودایی هه موو مروقایه و مه به سته ژ هه موو چاکیان. ئه قی هزری باوه ریا مروفی خورت کریه بو ئه نجامدانا کریارین باش. هه ر (دهه شیرته - الوصایا العشره) باشتترین نموونه نه بو کارتیکرنا باوه ریا ئایینی لسه ر رهوشتی تاکی

نین، به لکو دقیت هه موو بریارین مه لسه بنیاتی که تواری بهینه ئافاکرن و گریدایی مروفی و هه موو زنده وه ریښ لسه رفی دونیایی دژیت بن. و دکه تواریا که سوکی دا، و هسا دهیته دیتن کو دقیت ئه م دانپیدانی ب بهرچاوه رگرتنا جهی خوه دناف که سانین دیترا بکهین. له ورا ژيانا مه چ وه تاک یان وه کوم دقیت یا فه کری بیت بهر ب خودای فه و ئه م بهرده وام ل خودای بگهرین و ژیرنه کهین³³.

5. سنور و مه وادیین رهخنا رهوشتی

رهخنا رهوشتی وهکو رهخنهیه که گرنگی ب هوکارین دهرقی تیگستی ددهت، رهخنهیه که گریدایی نافه روکا بهرهمین ئه دهبی یه. ئانکو سهنگا فه کولینی و شروه کرنی دئخیته سه ر لایه نی نافه روکی و لایه نی هونه ری و جوانیا بهرهمی پشت گوهر دئخیته، یانژی ب پله دوو ته ماشه دکه تی. رهخنا رهوشتی وهکو میتوده کا رهخنهیا کلاسیک دهیته دیتن. رهخنه گرین رهوشتی گرنگی ددهنه لایه نی واتایی و ده لاله تین تیگستی. ((د سه دی بیستی دا هه لسه نگاندین رهخنه یی دنقیسینین ئه دییین بهرنیاس ب (هیومانیزما نو) دیاربوون. ب دیتنا وان ئه ده بیات رهخنه یی ل ژيانی... ئه ف دیتنا وان لسه بنیاتی بهر یخودانا وان بو مروفی هاتیه ئافاکرن، کو مروف ژ گیانه وهران دهیته جودا کرن ب ریکا عقلی و بهایی رهوشتی³⁴. ((هنده ک ژ نفیسه ریښ هیومانیزما نوی بزافکر کو وره ییا رهوشتی لسه بنیاتی قه نجیا سروشتی مروفی و هه سترکنا وی ب جوانی ئافاکه ن... ئه فی ئاراسته یی وهرچه رخانه کا مهن بخوه فه دیت لسه دهستی (پ- ای. هولم، الیوت). ئه فان هه ردوو رهخنه گران داکوکی لسه وی چهنی کر کو ئیکگرتنه ک و گریدانه ک دناقه برا ئایینی و رهوشتی دا بهیته دروست کرن... ب بورینا ده می ئه فی بوچوونی جهی خوه دناف نفیسین و هزریښ هنده ک نفیسه ر و رهخنه گرین دیتریښ ئه مریکی و ئنگلیز ژی دا کر وه : (نیفور وینتری ئه مریکی) و (ف. ر. لیفیس یی ئنگلین). هه روه سا ل ده ف گه له ک رهخنه گرین مارکیسی ژی. ئه فانا گرنگی دایه مه به ستین رهوشتی بو ئه ده بیاتی³⁵. هه لویستی (سپینوزا) ی ژ رهوشتی یی تاییه ت بوو. ب دیتنا وی، (بنیاتی سه ره کی یی رهوشتی ل ده سپیک و دوماهی لسه زانینا عه قلی رادوه ستیت ئه و ریکی ددهت کو رهوشتیښ راست په یدابن و جهی خوه بکه ن داکو بهخته وه ریا مروفی بده ستفه بهیت. و تیښگه میت کو ئه و بهخته وه ریه ب ده ستفه نا هیت ئه گه ر ل گه ل مروفیښ دیتر نه بیت³⁶. نفیسه ر و هوزانفانین سه رده می ریښناسی ژی هز د لایه نی رهوشتی هوزانی دا دکر. و (ئیک ژ بنه مایین ریبازا کلاسیزمی، لایه نی فیترکارییا وی بوو. رهخنه گری ئنگلیزی (دکتور جانسون)، داکوکی لسه نافه روکا رهوشتییا بهرهمین هوزانفانان دکر. ماتیو ئارنولد، لسه بنه مایی فی تیوری، د وی باوه ری دا بوو کو ئه ده بیات جوهر رهخنه یه که ژيانی یه و ب رهخساندا نیږینه کا

و کومی. دیسا (مه سیحیه تی) گرنگی ب ئارمانجا پیروزا مروقاتی دایه و پویه دایه کریارین باش و ئه رکه کی رهوشتی دپه یاما خوه دا پیښکیښکریه. ئاراستا رهوشتی د مه سیحیه تی دا میتوده کا رهوشتی دانایه، کو مفا ژ سروشتی مروقاتی وهرگرتیه ئه و لسه بنیاتی کریارین چاکین یونانی هاتیه ئافاکرن وهکو: هشیاری، میانره وی، ئازایه تی و دادپه روه ری. مه سیحیه تی گرنگی ب سیفه تین: فیان، دلوقانی و قوربانی دانای دایه. ئه فانا گریدانه کا موکوم ب بهاییښ ئایینی ژلایه کی و رهوشتی ژلایی دیتره هه یه. د ئیسلامه تی دا، رهفتار بابته کی سه ره کیه ژ بابته تین گریدایی مروفی باوه ردار. دفه رموده کا خوه دا پیغه مبه ر (سلاف لسه رین) دیږیت: ئه یی هاتیمه هنارتن داکو باشی و بهاییښ رهوشتی ته مام بکه م. رهوشتی ئیسلامه تی رهوشته کی گشتگیره، ده ریا زی سنورین دهم و جها دبیت، چونکی ئایین و ده ستوری دوماهی یه بو مروقاتی هاتیه خوار. هه ر دیسا دئاییښ دیتر نه یین ئاسمانی دا ژی لایه نی رهوشتی بوویه جهی پویه دانای. دهنوسی دا داخوازا رزگار یونا مروفی دکه ن ژ قه بد و به ندین ژيانی. د بوزی و کونفوشی دا، گرنگی ب ریښمایی و وانه یین رهوشتی هاتیه دان. ئه ف هه ردوک ئایینه پشتفه قانی ل پیغه ریښ رهوشتی دکه ن وهکو دلوقانی و میانره وی و دوو که تن ژ توند ره وی، دیسان دیبایی بابته تین رهوشتی دا داخوازا هز کرنی و راماندنی (ته ئه مولی) ژ مروفی دکه ن. ژلایی دیتر، هنده ک ژ فه یله سوفین رهوشتیښ روزنأفایی، داخوازا فه دیتنا سسته مه کی رهوشتی دکه ن کو یی دویر بیت ژ ئایینی و ژ بها و سسته می ئایینی یی فه ده ر بیت. ئانکو بزافا چاره کرنا بابته و ئاریشین رهوشتی دکه ن دویر ژ تیښگه ین ئایینی. زور ژ فه یله سوفین نوو ژی وهکو (سپینوزا و ئیمانویل کانت و جون ستیوارت میل)، گرنگی ب لایه نی رهوشتی دایه. (سپینوزا) ی ته رزه کی میتافیزیکی بو رهوشتی دارشت. (کانت) ی بابته تی رهوشتی ب ئازادیا تاکی و پالده ری وی فه گریدایه. (میل) ی رهوشتی ب قازانج و مقای فه گریدا. ژلایی دیتر، گه له ک ژ تیوری نوو ده رکه تن و ب شیوه کی راسته وخو و نه راسته وخو رهوشتی بیافه کی بهر فره یی ریښمایی و بوچوونین وان فه گرتیه وهکو: (تیرا پیچه سیانی- الحدسیه، هه لچوونی- الانفعالیه، سروشتگه رای- الطبیعیه، که تواریا که سی- الواقعیه الشخصیه. دتیرا پیچه سیانی - حدسی دا هاتیه کو، ئه م هه ست ب بها و بنه مایین خوه دکه ین بیی کو کاریگه ریا عه قلی لسه مه هه بیت، ئانکو بیی کاریگه ریا هوکارین ده ره کی ئه م هه ست ب وان بهاییښ رهوشتی ل ده ف خوه دکه ین. دتیرا هه لچوونی دا ئه و دیتنه هاته هه بوونی یا کو دیږیت: هه لویستین مه یین رهوشتی ده ربیریښ ژ هه لچوون و چه زین مه دکه ن، گوتارا رهوشتی هه لبرآرتنن مه بو تشتا ئاشکرادکه ت. و دتیرا سروشتگه رای دا هاتیه کو هه موو رهفتاریښ مه یین سروشتی چ په یوه ندی ب ئیرادا خودی فه نینه و ب ژيانا ئاخره تی فه دگریدایی

رهوشتی ژ مروقی، ئه رکه کێ کۆمه لایه تی ئه نجام ددهت. ئه وه که سێن کو ژ روانگه یا رهوشتی بهرێ خۆ ددهنه بهرهمی ئه ده بی، پتر ژ شیوه بی ده برین، هزی د ناهه رۆکا وی دا دکهن. ئه ف که سه پتر گرنگی ب ئارمانجین ئه ده بیاتی و ئه و کارتی کرنا کو لسه ر ژیان و بیروباروهی و گیانی مروقی دادنیت، ددهن و لایه نین ته کنیکی یین وی، بۆ وان نه هند دگرنگن³⁷.

هه لیه ت ئه و بیاتی ره خنه گرێ رهوشتی لسه ر کار دکه ت بابه ت و بهایین رهوشتی نه دتی کستی دا. ئانکو دبیت زوربه ی بیاتی دیتر ئه وین گریدای ئایدولوزیایی یان جفاکی یان لایه نی ئیستاتیکی یان... هتد بهینه فهراموشکرین ل ده می شروقه کرنه کا رهوشتی بۆ تی کسته کێ ئه ده بی ده یته ئه نجام دان. و ((گرنگترین خالا کو ره خنه گرێ رهوشتی کار لسه ر دکه ت نه به س ئه وه کو بزانی و بهه لسه نگینیت کا نفیسه رگه هشتیه وی مه به ستا وی قیای دبه ره می ئه ده بی دا یان نه، به لکو فره ئه وی مه به ستی ژ یو راسته که ن و سه راست و دیار به ک نه ئه ری دنیات دا ئه و مه به ست یا هه ژ ی به مان دیوونی پیغه به ن ژبو دیارکرین و وهنکرنا وی یان نه؟ ژبو قی چه ندی ژ ره خنه گر یی پیگه ره ب پیغه رین رهوشتی هه))³⁸.

ره خنه گر (کانت) وه سا دبینیت کو: ((مه به ست ژ مادییه تا ریبارا ره خنا رهوشتی ئه وه کو ره خنه لسه ر بنیاتی بهایین رهوشتی ده یته ئافاکرن، کو هوکارین جفاکی و ئابووری ده سنیشانه رین دیارن تیدا))³⁹. ژبه رهندي هه تا کو ((عه قل ببیته بنیاتی بهایین رهوشتی... پیدقیه گرنگی ب هوکارین مادی و دیروکی بهیته دان ژبو ده سنیشانه رنا بهایین رهوشتی و فه لسه فه یا رهوشتی... (هورکه هایمر) دئاراسته یا مادی دا دا کوکی دکه ته سه ر گرنگیا هوکاری ئابووری دده سنیشانه رنا بهای رهوشتی دا... فه یله سوفین ریبالی وه (ئاده م سمپ و ماندفیل) وه سا دبین کو جفاک کومپانیه کا مه زنه و که یفخوشیا تاکی بنیاتی بهای رهوشتی یه و قازانج و مفا پالده ره ژبو باشی))⁴⁰. هه ر لسه ر قی بنیاتی هاتیه گوتن کو، ((بهایین رهوشتی گریدای جفاکینه و یژه یی و دیروکی نه. ئه فه وی دیار دکه ت کو ئه و رهوشتی دجفاکی برجوازی دا په سه ند و دیار بووی ل گه ل هه بوون و نه مانا برجوازیه تی ئه وژی په یدادبیت و نامینیت))⁴¹.

د. عزالدین اسماعیل دبیزیت: ((کارتی کرنا باش یا ئایینی بگشتی و بتاییه ت ئایینی ئیسلامه تی لسه ر ئه ده بیاتی ئه وه کو ئه ده بیاتی وه کو ئاراسته که ره کا لایه نی رهوشتی دبینیت و په سه ند دکه ت... له ورا مه زنه ترین ئه رکی ئه ده بیاتی خزمه تکرنا بهایین رهوشتی و مروقیه تی یه... بهایین رهوشتی پارچه که ژ سروژی (وه حیا)، مروقی و پارچه که ژ هونه ری و ژ ی ناهیه جودا کر... هه ر لسه ر قی بنیاتی هنده ژ ره خنه گران بزا ف کریه گریدانه کێ دناقه را ئه ده بیاتی و رهوشتی دا بکه ن، ئه ده بیات ب دیتنا وان پیدقیه باشی لسه ر خرابیی بیخیت و دخزمه تا مروقاتییدا بیت))⁴². دیتنا (کانت) ی دخی

بیای دا یا جودابوو، (ئه وی ئاین و سروش (وه چی) مانده لکن. و ئاین وه کو فه لسه فه کا رهوشتی هژمارت، کو عه قلی مروقی وه ردرگیت. (کانت) ی دتیورا خوه دا دا کوکی کریه سه ر بابه تین رهوشتی کو ئه و ژ ی ئه و بابه تین عه قلی یین به رهوشن و ئه و دگرنگن، لایه نین میتافیزیکی پشت گو هفه هافیت. ب دیتنا وی رهوشت گریدای په یوه ندیا مروقیه ل گه لئیک و چارچو فی وی ژیا نا مروقی یا کورته. وی په یوه ندیا مروقی ب خودایه پشتگو هفه هافیت⁴³ و ژلای هنده ژ نفیسه رین هیومانیزما نوو و ژبه ره سکرنا وان یا به یز ب لایه نی رهوشتی، ئه و هاتنه تومه تبارکرین ب تونده ریا رهوشتی. لسه ر قی بنیاتی دشیین بیژین کو، ((ره خنا رهوشتی په یوه ندیه کا راسته وخو ب رهوشتی گشتی فه هه یه، ئانکو ب وی دیتی ته ماشیه به ره می ئه ده بی دکه ت کا باشی تیدا هه یه یان خرابی. و ژبه رهندي ئه فلاتونی شاعر ژیکجودا کرینه و دقورئانا پیروز ژ دا هه مان پیغه هاتیه بکارینان بو شاعرین باوه ردار و ئه وین دیتر یین خرابکار))⁴⁴. ژئه فا بوری دشیین هنده ک پسپاران بئازرینین. ((ئه ری ئه و په یوه ندیا دناقه را ئه ده بیاتی و رهوشتی دا هه ی یا سنورداره ب وی چه ندی فه کو پیدقیه ئه ده بیات دخزمه تا رهوشتی دا بیت؟ ... ئانکو ریکه کا ریکلامکرنی یه بو بهایین رهوشتی؟ یان ریکه کا پا قژکرنا ده روونی یه ژ خرابکاریین هه مه ره نگ ب ریکه کا نه راسته خو و نه مه به ست دار؟))⁴⁵ ئه ده بیات سالوخت و بنه مایین رهوشتی پشتگو ه ناهافیت، به لکو بزاقی دکه ت پیغه ره کێ دانیه جه ی پیغه ری دیتر، له ورا ده یته گوتن کو ((به ره می رهوشتی دگه له ک به ره می نو ی دا بخو بخو به ره مه ک جوانه))⁴⁶. دشیین بیژین کو، ((ره خنا رهوشتی خوه دی ره هه ندین ئایینی و فه لسه فی یه... گریدای په یوه ندیا ئه ده بیاتی و ئایینی ژلایه کێ و راستی و دره وی ژلای دیتره یه. دیسان گریدای مه به ست و ئه رکی ئه ده بیاتی و بابه تی پیگری یه))⁴⁷.

ره خنا رهوشتی گریدای ده م و جهایه، ئه وی په یوه ندیا ب ژینگه ها خوه فه هه ی. ژبه رهندي ئه م دبین کو ره خنا رهوشتی ب گشتی و رهوشت ب تاییه تی ژ جفاکه کی بو جفاکه کی دی ده یته گهورین ئه وژی ل دویف دیتن و تیگه هی وان بو رهوشتی... ژبه رکو ئه ده بیات پویه تی ب مروقی ددهت، له ورا ره خنه ژ ی پویه تی ب مه به ست و ئه رکی ئه ده بیاتی و ئه و رهوشتین تیدا ده یته ئازراندن ددهت. ره خنا رهوشتی کومه کا پینگا ف و رینمایین رهوشتی یین تاییه تن کو فره ره خنه گر په یوه وی پی بکه ت دده می شروقه کرنی دا. ئه گه ر ره خنه گری دقه کولینا تی کستان دا په یوه وکرین، ئه فه دی هاریکاری و ی که ت ژبو زانینا رادی کارتی کرنا وی به ره می لسه ر وه رگری و خوانده فنان ژلای رهوشتیه کا چه نده. ژ قی لایفه فره دیتنا تا ک ل گه ل دیتنا کومی بهیته گونجاندن ئانکو تا ک ملکه چی پیغه رین کومی دبیت دبیاتی رهوشتی دا. (گراهام هو) دتیورا رهوشتی دا سی بنه ما

و پيغهري سهره کي ديار دکته کو دسياندايه ژبو هه لسه نگاندا تیکستان بهينه په يره وکړن نه وړي⁴⁸:

1- بنه مایي رابهريي و نمونه بوونا رەفتاران:

ئه هه بنه مایه داکو کي لسره وي چه ندی دکته کو ئه ده ب رابهره سهرکيشه. ب وي راماني کو ئه ده بیات هنده ک هزر وینه ما و بهايين ره وشتی دادرژيت و ئاراسته دکته کو دسياندا هه يه وه کو نمونه کا بهر زبو جفاکي بهينه ديتن و تاک دژيانا خوه يا روژانه و دنا ه جفاکي دا په يره ويکته. لي ئه ري ئه ده ب هه رده م دشتي نمونين بهر ز و چاک پيشکيش بکته؟ هه لبه ت ئه و بخو به رسف دده ت و دبژيت نه خير. و ئه گهر مه ئه هه ژ ئه ده بیاتي فيا و داخوازک، دفتي سي چاري کين ئه ده بیاتي ده ستا ژي به رده ين و به افژين. هه ر وه ک پالېشتيه ک بو في بنه مایي، ئه رستو ژي بابه تي رابهريي و نمونه يي دسروشتي داهينه ري دا دبنيته.

2- بنه مایي هوشداري و هشيار کرنی (العبرة):

پشته قانين ئه في تيوري وه کو (جونسون و تولستوي) دبين کو ئه و رابه ر و سهرکيشي ئه ديب ب ريکا که ساتين خوه يين شانويي يان داستاني پيشکيش دکهن، ژ هوشداريا دي بهر و دوور نين. رابه ر و سهرکيش دنا ه به ره مي ئه ده بي دا هه نه هه روه کو دنا ژيانا واقعي دا هه ين. له ورا ب ريکا وان که ساتيان هوشداري و هشياريا خوينده قاني ده يته کرن لسره ره وشتين باش و خراب، داکو ژ مه ترسيين ئه نجامدانا وان رەفتاران يان وان ره وشتان هايدار بکته.

3- بنه مایي شه هره زايي و سروش (الفطرة):

ره خنه گرین ره وشتي وه سا دبين کو سروش و سروشت کونترولکه ري سهره کي و پيغهري خوه دي نه کو ئه ديب و ئه ده بیات په يره وي پي دکهن. ئه و گشتگر ترين بنه مایي ره خنا ره وشتي يه. که سه کي شيانين هندي نين به رده وام خوشي وچيژي پيشکيشي خوينده قانان بکته ئه گهر ب شيوه کي راستگويانه دهربريني ژ سروشتي مروقاتي نه کته. پيذهقيه ره خنه گري ره وشتي ديار بکته کا چاوا هونه ر ل گه ل ژيانی دگونجيت و چاوا ب سهر بورا مروقاتي فه ده يته گریدان؟ ئانکو چاوا دوخي که سي و ديتنا هونه ري ل گه ل قه واري گشتي و کومي بگونجينيته؟ ديسان چاوا دي شيت ئه ده بیاتي ب سهرجه م سهر بورا مروقاتي فه گریده ت و خالين هه فېشک تيدا ئازرينيته؟ ئه هه خاله گریدايي سهر بور و ده سته ليا ئه ديبی نه.

ژ ئه قان زانباري يين تيوري دشتين هنده ک بنه ما و پينگافان ده ستنيشان بکهن کو ره خنه گري ره وشتي دشروه کرنا ره وشتي دا بو تيکستي ئه ده بي دشتي په يره ويکته، داکو ب دروستاهي بهايين ره وشتي تيدا روھن بکته و ئه رکي ره وشتي يي تيکستي بهرچا ه بکته، ئه وړي ئه هه نه:

1- فهره ره خنه گر تيکسته کي گونجايي هه لېژيت بو شروه کرنی کو بابته و کود و دهربرين ره وشتي تيدا ره نگفه دابن، داکو بشيت خواندنه کا ره وشتي لسره بکته.

2- ئه هه ميتوده ب کاري ژيگرتني يان بژاره کرنی رادبیت، ئانکو تيکستي هه مي وهرناگريت، به لکو ئه وان دير و دهربرين ئه ده بي وهرديگريت يين کو گریدايي لايه ني ره وشتي بن و ئه وي ديتر فه راموش دکته.

3- فهره ره خنه گر ئه وان دهربرين ره وشتي د ئه وي سهرده مي و دنا ه ئه وي جفاکي دا بخونيت و رافه بکته، يين کو ئه و تيکسته ژي هاتيه ئافراندين يان بو هاتيه ئاراسته کرن، چونکي کود و بابته تين ره وشتي ژ جفاکه کي بو جفاکه کي دي دجودانه و رامانين جودا ژي دچن، له ورا فهره تيکستي دجفاک و سهرده مي وي دا بخونيت و گریده ت.

4- فهره ره خنه گر ئه وان بابته و کود و دهربرين ره وشتي دنا ه تيکستي دا ده ستنيشان بکته و پياشي ب ديتنه کا ره وشتي لي بنيت و ب هويري لسره راوه ستيت و شروه بکته.

5- گرنگه ره خنه گر بسه لمينيت کا ئه و بابته تين ره وشتي يين دنا ه تيکستي دا هاتينه ئاراسته کرن، دشتين رابه ريا خوانده قاني بکهن بو به ره ف ره وشتين باش، ئانکو دشتين بو وي بيته نمونه کا بهر ز وي به ره ف چاکي ئاراسته بکهن يان نه. و دبیت ئه و ئاراسته کرنه يا به روفاژي بيت. ئانکو بيته هوکاري تيکدان و نه هيلانا ره وشتين باش ل ده ف خوينده قان و وهرگري. ئانکو ديار بکته کا تيکست رابه ري و ئاراسته کرنه کا باش دکته يان خراب.

6- گرنگه ره خنه گر بسه لمينيت کا نفيسه ري تيکستي هشيار و هوشداري داينه خوينده قاني لسره ئه وان بابته تين ره وشتي يان نه. ئانکو مه ترسيين وان ره فتارين گریدايي ره وشتي و ئه وان مژارين ره وشتي دتيکستي خوه دا ديارکينه يان بتي بابته تين ره وشتي بهرچا ه کرينه و هند؟

7- گرنگه ره خنه گر روي نفيسه ري ديار بکته دئاراسته کرن و پيشکيشکرنا ئه وان بابته و مژارين ره وشتي دا. ئانکو سهر بور و شه هره زاييا وي ددارشتن و شيوه يي به سکرنا وان لايه نين ره وشتي دا ديار بکته. ئانکو ديار بکته کا نفيسه ر شيابه ب شيوه کي کاريگه ر و سهرنج راکيش و چيژيه خش ئه وان بابته تين ره وشتي بهرچا ه بکته يان نه.

8- ل دوماهي ره خنه گر دشتي ب ريکا ئه وان بابته و مژار و کودين ره وشتي يين دنا ه تيکستي دا هاتينه ئازراندين، دانوستاندني ل گه ل ديتنا نفيسه ري بو وان بابته تان ژلايه کيفه و ديتنا جفاکي ژلاي ديتره بکته.

6. پراكتيزه كرنا بنه مايين رهخنا رهوشتي دديوانا شعري يا

بنافي (بازاري خه ما⁴⁹) دا

ميتودين رهخنه يي هر ئيك خوه دي سالوخت و هندك بنه مايين تاييه ته. هر ئيك ل دويف هندك ميكانيزمين جودا شروقه كرنا تيكتستين نه ده بي دكهت. رهخنا رهوشتي ژي ژوان ميتودايه يين كو پويته ي دده ته هوكارين دهرقه ي تيكتستي و ب تاييهت خوه ل نافه روکا بهرهمي دكهت ته خودان و بزافي دكهت بها و بابته ي رهوشتي تيډا ده سنيشان و شروقه بكهت. سروشتي نه ئي ميتودي نه وه كو هند خوه ل ئاليي هونه ري بهرهمي نادهت، له ورا بو پراكتيزه كرنا نه ئي ديوانا ل ژيرونافونيشاني (بازاري خه ما)*، دي لسره بابته و مژار و كودين رهوشتي راوهستين و ب پيغه ري رهوشتي تيكتستين وي ده سنيشان و روهنكه يين.

نه گهر ل ده ستپيكي ل ناف و نيشانين هوزانين ديواني بنيرين، دي بينين كو ب ئاشكرايي هندك كودين رهوشتي تيډا رهنگه دايه، نه هه بخوه ژي ئامازه كه كو تيكتستين هوزانقاني ب شيوه كي بهرهمه ب بها و بابته ي رهوشتي هاتينه تامدان. نه و كود و دهربرينه ژي نه هه نه: (قومار، سه رخوشي، رهقين، خاپاندن، زرشه رم، ئاريان، نه نيم). ئانكو رهنگه دانا مژارين گريډاي رهوشتي دنافونيشانين هوزانين ديواني دا ئامازه يه بو پويته دانا هوزانقاني ب قاي لايه ني، نه هه ديتن و بهرچا فكرنا وي ب چ شيوه يه كي يه، دده مي نه م نمونان شروقه دكه يين دي ب روهني نه هه كه دياربيت. دپراكتيكرني دا مه ژيگرتن و بژاره كرن بو نه وان دهربرينان كره يين كو گريډاي رهوشتي بن و دهربرينين ديتي پشتگو ه ئيختينه.

1.6. هوزانا (ل دويف من وهره):

((دقولاچين بهرزه بووني دا/ نه زي ژ ماچه كي خه ريب بوويم/ دكويراتيا خه ريبي دا/ ژه مبيزا ته هافي بوويم/ هيژ ليقيت ته/ ب خوا عشا من شل نه بووين/ من تو دقاي.../ لمن نه كره / هه ستيت من ته يين دزين و/ ل دادگه ها گومانين ته تاوانه كه.../ ل خوه بزقره و ل دويف من وهره/ نه دي ب ليقيت ته خوينم و/ تو دي ب ماچيت من نفيسي!!))⁵⁰. دقي تيكتستي دا كومه كا كودين رهوشتي تيډا رهنگه دايه وه كو: (ماچ، هه مبيز، ليڤ، دزي، تاوان). نه گهر گريډانه كي دناقه را فان كودا و ديتنا جفاكي بو نه فان دهربرينان بكه يين، دي بينين كوهه موو ده دهغه كرينه و ژ رهوشتين خراب دهينه ديتن، نه خاسمه ده ماكو دناقه را دووكه سان دا روي بدن كو ده لالين ئيك نه بن. بيگومان ماچكرنا ليقا و هه مبيزكرن ب دزيغه دهينه كرن دناقه را وان دووكه سان دا و نه هه بخوه ژي دهريازكرنا هيلين سورين رهوشتي نه ب ديتنا جفاكي، كو وه كو تاوانه كه دهينه ديتن و سزايين توند بو وان كه سان هاتينه دياركرن دناف جفاكي دا يين نه فان رهفتارين دويري رهوشتي دكه ن.

بيگومان هر ل ژيرونافونيشان و چاډډريا جفاكي، نه وان كه سان نه وه رهفتارين خوه دي بهايه كي رهوشتي خراب و زيان بهخش ب هه شارتي نه نجام دايه. ده ليقا وانزي كي، له و خه ريب بوون و بهرزه بوون روي ددهت. نه گهر ل دويف بنه مايين (گراهام هو) قاي نموني شروقه كه يين دي ب قاي رهنكي بيت:

1- رابهري و هه بوونا نمونا بهرز: نه هه تيكتسته بهرچاقي بهايين باشين رهوشتي يه. ئانكو ل شوينا كو رابهري خوينده فانان بو رهوشت پاكبي بكهت و وان بهرهم بهايين رهوشتي يين بهرز و نمونه هه ئاراسته بكهت، بهرچاقي، نه وان هان ددهت كو رهفتارين زيان بهخش - ب ديتنا جفاكي - بكه ن. هه ليهت نه هه ژي مه بهرهم ديتن و پيغه ري نه فلاتوني هه دبهت بو رهوشتي و رهركي نه ده بياتي ده ماكو دگوت: دببت بهرهم رهوشتين چاچين جفاكي خراب بكهت و زيان بهخش بيت بو پاراستنا رهوشتي په سنده.

2- هشاري و هوشداريكن: دقي هوزاني دا هوزانقان هوشداري ددهته كه سا بهرهمه ر كو دقيت بهر ب هه ز و داخوازين ويغه بچيت ده ما دبيري: (ل خوه بزقره و ل دويف من وهره). ئانكو هوشداري ددهتي دكو لسره نه نجامدانا كراي يين نه په سنده و دويري بهايين رهوشتين بلند دناف جفاكي دا بهرهمه وام بيت. ب قاي چه ندي چ هشاريكن و هوشداري بو خوينده فانان لسره نه وان مژارين رهوشتي تيډا ناهينه ديتن، بهلكو بهرچاقي، نه نجامدانا وان كرايان لهر وان شرين دكهت و وان بهرهمه خرابي هه ئاراسته دكهت. (هه ليهت ب ديتنا جفاكي)، نه گهر نه. ب ديتنا نفيسه ري نه هه دهربرينه هيمايي وه فاداري و دژواريا گريډانا وي ب هه قالا ويغه ده لمينيت.

3- سروژ و شههره زاييا نفيسه ري: هوزانقان يي ده سههل و شههره زابوييه دهرچا فكرنا هه زين خوه دا، لي نه وه هه ز و رهفتارين نه و دخوايت، هه قذريه كي ل گهل ديتن و بهايين رهوشتي يين جفاكي و كومي په يداكه ن. نه هه ژي وي راستي ده لمينيت كو هوزانقان نه شيابه ئيكونه كي دروست بكهت دناقه را ديتنا خوه يا تاييهت بو وان كود و بابته ي رهوشتي يين وي ئازراندن و ديتنا كومي و جفاكي بو وان بابته تان. له ورا دابران دناقه را واندا روي ددهت. نه هه راستيه ب روهني هر دهربرينا هوزانقاني بخوه ژي ژي دا دياردبيت ده ماكو دبيري: (دقولاچين بهرزه بووني دا). ئانكو رهفتار و هه زين وي بو هندك رهفتارين نه په سنده ل دهف جفاكي، نه وه بهرزه و خه ريب كره. نه گهر دهيلكاره كي دا قاي نموني روهن كه يين دي بغي رهنكي بيت: (هه ز و رهفتارين هوزانقاني × ديتنا جفاكي - دابران و بهرزه بوون) = بن پيكرنا بهايين رهوشتي.

2.6. هوزانا (خه مگه ه):

((خه م .. / فيله كا فهييتي يه / سه ر خوشه كي جلك دري اي... / هه مي زهري / ناز و پهري / بوون ئيخسرين دهرسوكا رهش / كراسين رهش / بهخته كي رهش... / نه و ژنكا هه... / نه و

3.6. هوزانا (ديلانهاكا ب دالههي):

((چاخى ئه قين / بوى هلامه تي گونه هي / ئاوازين حالچونا باي / سელიقا سهركى زافاي / دهوانهك نويدا توماركر... / بهس بلا بهربويك / سينگى بويكى ستارهكن))⁵². دقي نموني دا سي كودين رهوشي يين ديار هه نه ئه وزي: (گونه ه، سينگ، ستارهكن). دوو ژوان گردياي زيانى نه، ئيك زي گردياي قهنجي يه. هوزانقانى يا قياي بي بهابوونا رهفارهكا جفاكي ويته بكت، ئه وزي كو دشه هيانان دا جلكين بيكي دبي ستاره نه. ئه قى رفتارا بي رهوش، هوزانقان هان دايه كو داخووا رسواكرن و نه هيلانا وي بكت. و بو خوينده فانان زي دياربكت كو ئه قه رهفارهكه دورى رهوشين بهرزه.

1- رابهري و هه بوونا نمونا بهرز: هوزانقان ده قى هوزانى دا دشيت رابهري خوينده فانان بكت بهر هف رهوش بهريزي و بوييه نمونهكا بهرز بو پاراستنا بهايين رهوشتي. ب تاييهت ل دهما داخووي ژ بهريكي دكت كو سينگى بيكي قه شيريت و بي ستاره نه هيليت. ئه قه هستكرنه ب بهرپرسياريا رهوشتي.

2- هوشيارى و هوشداريكن: هوزانقانى ب قى هه لويستى خوه شيايه جفاكي هوشياربكت لسر وي رفتارا نزم و بي بها ژلاي رهوشتيقه، نه خاسمه رسواكرنهك زي يا ددهربرينين وي دا هه ي بو بهريكي كا چاوا ب دروستى ب ئركى خوه رانه بوييه و ئه و قى بي رهوشتي بو نهرينهكي نوي يي جفاكي- خه ملاندنا بي ستاره يا بيكي- ژلايهكي و بو نه بهرپرسياريا بهريكي ب ئركى خوه ب شيوهكي ساخلم و دروست ژلاي ديتر قه دگرينيت.

3- سروژ وشه هره زاييا نفيسهري: دقي نموني دا هوزانقان يي بيرتيز وشه هره زابوييه دهلبژارتنا نهرينهكي خرابى جفاكي دا و ل دويف را ب رسواكرنا وي نهريني رابوييه. ئانكو قيايه وي پهيامي بگه مينته خوينده فاني كو هندهك رهفتا و نهرينين نوي يين پيدادبن كو دورى بهايين رهوشتيين بهرنياس و راستن. لهورا شيايه ب شيوهكي سهرنج راكيش و چيز بهخش ب قى ئركى رابيت و هوزانا خوه بكت ته ئامراز و ريخوشكه رهك بو نه هيلان و رسواكرنا وي بي رهوشتي. (هوزانقان + بهايين رهوشتي يين كومي = گونجان) × (نهريني شه هياني و بيسارهكن) = (رابهريكن و هوشداري).

4.6. هوزانا (ئهز و تو... من و ته):

((گريا گياي / قيژيا چياي / دباژيرهكي بي دهنگ دا / خه مهكا ژ دل / ئه م راموساين... / ئهز و كاديا چگارا خو / تو و لفكا دهرسوكا خو / بووين دوو عاشق))⁵³. ئه و كودين رهوشتي يين تيدا هاتين ئه قه نه: (راموسان، جگاره، دهرسوك، عاشقبوون). سي ژ وان ب رهفتارين نهرهوشتي دناف جفاكي دا دهينه ديتن و ئيك زي ب رهفارهكا چاكا رهوشتي دهينه هژمارتن كو(دهرسوك و خوه ستارهكرنه). هه رچه نده عاشقبوون بخوه چ رامانهكا ئيكسه ر بو بي

كورى خويي پيخاس / ل دويف خو دخرينيت))⁵¹. دقي نموني دا هندهك كودين رهوشتي هاتينه بهرچاكرن و دهربرين ئه وزي: (فيل، فهيتي، سهرخوش). ئه قه ههرسيكه ژ رهوشتين خراب و زيان بهخش دهينه هژمارتن. ل ل بهرامبه ر فان دهربرينين: (دهرسوكا رهش، كراسين رهش) هاتينه، كو وهكو نهريت و رهوشتهكي چاك دهينه هژمارتن، نه خاسمه كو ده لاله تي بو خوه ستارهكرن و پيچاني دكن. ب ديتنا جفاكي، خوه ستارهكرن و ب تاييهت ب رهنگي رهش، هيمايه كو ئه و كه سه بخمه و پيگيره ب بها و نهرينين رهوشتي يين جفاكي.

1- رابهري و هه بوونا نمونا بهرز: هوزانقانى دوان دهربرينان دا، دوو دياردين هه قذري ئيك ل گه لئيك كومكرينه، ئه وزي: (فيلكرن و سهردابرن، سهرخوشي و فهيتيون) و(خوه ستارهكرن). ژلايه كيغه خه مگيني رسوا دكت و هندى پي كاريجره تا رادي سهرخوشي، ژلاي ديتر خوه ستارهكرن و ره شپوشيا ژنكي ديسا ب رهفارهك باش نابينيت. ئانكو ئه قه دهربرينه وهكو نمونهكا بهرز بو خوينده فاني ناهيته ديتن داکو ل دويف بجيت و پهريهوبكت و ديتنا شاعري بو خوه بكته رابهري و ئاراسته كر بهر هف بهايين بهريزي رهوشتي.

2- هوشيارى و هوشداريكن: هوزانقانى خوينده فان هايداريكرينه كو دبيت ئه و خه م و خوه پيچان و ستارهكرنا ره گه زى مي، فيل و خاپاندنهك بيت. نه خاسمه كو گه لهك جارن دجفاكي دا لبن په رده و قه شارتن، گوپيتكا بي رهوشتي دهينه ئه نجامدان. هه لهت دويني دوماهيميدا، هوزانقان بي رهوشتي رهفتارا ژنهكي بهرچا دكت دهما پيخاس كورى خوه ل دويف خوه دخشينيت. ئه قه رهفاره ژلايه كيغه رسواكرنه بو جفاكي كو ئه و ژنه ئيخستيه دوي حاله تي ناله بار دا، ژلاي ديتر بي بهرپرسياريا ژني هه مبه ر زاروكى وي دياردكت. ئه قه وزي رهفارهكا رهوشتن نزم و بي بها يه.

3- سروژ وشه هره زاييا نفيسهري: دقي نموني دا هوزانقان يي شياي ژلايه كيغه دهربريني ژ هندهك رهفتارين نه په سهند و گردياي رهوشتي ل دهف تاكي جفاكي و بتاييهت ره گه زى مي بكت. و ژلاي ديتر، په يامهكي ئاراسته ي جفاكي دكت و رسوا زي دكت، چونكي ب ئركى خوه يي رهوشتي رانه بوييه، ئه گه ر ئه و ژنه نه دكت ته دوي حاله تي دا. ئانكو دشين بيزين هوزانقانى ب شيوهكي سهرنج راكيش ئه و ديتنا وي هه ي يا لگه ل بهايين رهوشتي يين كومي تيكه لكري بو رسواكرنا هندهك رهفتارين بي رهوشتي. كو دهيلكاريهكي دا بفي رهنگي دياردييت:

(هوزانقان × جفاك ← بن پيكرنا بهايين رهوشتي = رابهري و ئاراستهكرن بو نه هيلانا خاپاندني).

کودین ره وشتی یین دیار هه نه ئه وژی: (ئیمان سز، پیکه کی سپی، قومار عاشقی). یا ئیکی دیبافی ئایینی دا ژ ره وشتین خرابه. یا دوی مه به ست ژ ئه ئاره قه. کو قه خوارنا وی بخوه ژ ره وشتارین بی ره وشتی نه. ئانکو بی بهاییا وی که سی دیار که ت و سه رداچوونه که هه مبه ر پیگیر بی ره وشتی چاک. یا سی، قومار کرن بخوه ژ ره وشتین خرابه و ئه قجا ئه گهر ژ نوی قومار ب عشقی بکه ن. ئانکو خاپاندن و بی ره رپر سیاریه هه مبه ر پیروزی عشا پاقر.

1- رابه ری و نموونا به رز: هوزانقانی هنده ک ره فتار یین لسه ر خوه کرینه مال وه کو: قه خوارنا مه یی و کرنا قومار و بی هیفی بوون و باوه ری نه بوون ب فیانه کا پاقر، ئه قه هه موو ژ ره وشتین خرابین جفاکینه. له ورا نه شیا به خوینده قانی به رف هنده ک بهایین به رزین ره وشتی ئاراسته بکه ت، به لکو به روفاژی، دبیت وانا هان بده ت لسه ر هه مان ره وشتارین هوزانقانی کرین هه مبه ر عشا خوه. ئه قه ژی مه ترسیا ژده ست دان و سه رداچوونی په یاد که ت لسه ر خوینده قانان. ئانکو سه ره ده یا هوزانقانی نه یا نموونه یی بوویه هه مبه ر هنده ک بابه تین گریدایی ره وشتی.

2- هشیار کرن و هوشداری: هوزانقانی یا فیای دوستا خوه هشیار که ت لسه ر ئه وان قوربانین وی دابن دریکا ئه قینا خوه دا. و ل هه مبه ر وی، بی هه لویتیا دوستا خوه دیار که ت هه مبه ر سوزا ئه قینیی. خوه دور کرنا وی هیما به بو شکاندنا سوزا خوه، کو ئه قه بخوه ژی بی ره وشتیه. دیسان یا فیای خوینده قانان هایدار بکه ت کو دئه قینیی دا دی گه له ک تشتا ژ ده ست دهی، ئه قجا هوشیاریه کی دده تی و ناخوایت ئه وژی وه کو وی لی بهین و خوه ژ ده ست بده ن، نه خاسمه کو وی هه می تشتین خوه یین ژده ست دابن و تنی ناف یی ژی مای.

3- سروژ و شه ره زایی: هوزانقان ب ویره کی دانپیدانی ب شکه ستنا خوه دکه ت دئه زمونا قیانی دا، و شیا به ب راستگویی ده برینیی بکه ت. ئه قه بخوه ژی گوپی تکا ره وشت به رزیی به ده ماکو راستیی قه گیزی. هه لویتیی هوزانقانی یی دولا به نی به. ژلا به کیفه خیانه تا سوزدانی شه رمزارد که ت، ژلا یی دیر ئه زمونا خوه بو خوینده قانان ب راستگوییانه قه دگیریت داکو وه کو وانه کا ژیانی ژی فیرین. هه لبه ت فیرکرن بخوه ژی ژ ره وشتین باش و سود به خشه.

(راستگویی هوزانقانی) ↔ شکاندنا سوزی ژلا یی دوستا وی = بی باوه ری و قوربانن دان) ← (دانا وانه کا فیرکاری + سود گه هاندن بو خوینده قانی = (رابه ری و هشیار کرن و ده سه لیا هوزانقانی)

ئه و نموونین مایی یین دیوانا شعری دی دخی خشتی خورای دا روهنکه بن، پیخه مه ت دیار کرنا بکار ئینانا ده برین و کودین ره وشتی دنا ف تیکستان دا و ل دویفرا پهیره وکرنا بنه مایین ره خنا ره وشتی و دروستکرنا هیلکاریین شروقه کرنی بو هه ر نموونه کی جودا جودا.

ره وشتی ناده ت، لی دیتنا جفاکی عاشق بوون ئانکو ده رکه تن ل ژیر کونترولا خیزانی و بی ئه مریا ده سه لاتا جفاکی لسه ر تاکی. ئه دقیر ده و هکو بی ره وشتیا تاکی هه مبه ر به رپر سیاریا وی جفاکی دا دهیته دیتن. دیسان عشق دبیته کوده کی ره وشتی ده ما دپهیره وکرنا وی دا هنده ک ره وشتارین نه ره وشتی دنا فبه را هه درو ره گه زاندا دهیته کرن و ئه قه په یفه ژ پیروزیا خوه دکه فیت و دبیته ریک بو تیر کرنا حه زا. بیگومان راموسان بخوه ژی وه کو کریاره کا قه ده غه و هیما یی ره وشت نزمیی به دیتنا جفاکی دا بو وان که سین فی ره وشتاری دکه ن. جگاره ژی ل دویف ره وشتین ئایینی یا رسواری و بی بها و زیان به خشه.

1- رابه ری و هه بوونا نموونا به رز: هوزانقانی دخی نموونی دا یا فیای وی په یما یی ئاراسته بکه ت کو جفاک یی پاشفه مایی و نه لف و بی ده نگه، ناهیلیت خه ونا وی بجه بهیت و ئه و ب هه فگه هشتنا دوستا خوه شاد ببیت. له ورا هه ر ئیک دوری یی دی هه قاله کی - پیگه ره کی- په یاد که ت. ئیک دویکلا جگاری به و یا دیر ده رسوکه. دشین بیژین دلایه نه کی دا ئه قه دیتنا هوزانقانی دشیت رابه ری و سه رکیشیا خوینده قانی بکه ت ئه وژی دبا به تی هه دار و ته حه مولی لسه ر نه خوشیان. ئانکو ملکه چ نه بوونه هه مبه ر شکه ستنی و دروستکرنا هیقه کی به ل شوینا بیزاری و ره شبینیی.

2- هشیار کرن و هوشداری: هوزانقانی دخی نموونی دا قیایه خوینده قانان هشیار و هایدار بکه ت کو نابیت هه مبه ر هیقیین خوه ده ستا داهیلن، به لکو فهره لسه ر هه بوونا به ربه ستین مه زن ژی را هه ر وه فادار بمین و سوزا خوه نه شکین و به رده وام بن دبزا قین خوه دا، دا هه ر ئه و فیانه ساخ بمینیت، نه خاسمه کو فیانه کا پاقره و دوری حه زین له شی و سکسی به.

3- سروژ و شه ره زایی: زیره کی هوزانقانی دوی چه ندی دا دیار بیت ده ماکو دوو پیگه ور ژبو خوه و دوستا خوه ئافراندین کو عشقی ل گه ل بکه ن ئه وژی (جگاره و ده رسوکه). ئه قه کومکرنا دوو بهایین ره وشتی یین هه قذر ل گه لئیک. جگاره یا زیان به خشه، ده رسوک یا مفاداره. دیسان یا جوانتر ئه و بویه ده ماکو هه ر به رده وامی دایه فیانا خوه و خوه راده ستی ئاسته نگان نه کری.

(هوزانقان + خوشتیا وی = فیانه کا پاقر ← دروستکرنا پیگه وری عشقی (جگاره + ده رسوک) = (رابه ریکرنا خوینده قانی + هوشیار کرن + سروژ).

5.6. هوزانا (ده می عشق دبیته قومار):

((شه قین ئیمان سز/ لسه ر سیبه را من گه فن..../ ئه ز و په ره کی سپی و/ پرچه کا سپی و/ پیکه کی سپی/ سه ما ویرانبوونی دکه بن/ هه می تشت چوون و ته برن/ به س نا قی منی پیروزی مای/ من ل قومار عشا ته نه دای!!)).⁵⁴ دخی نموونی دا سی

خشتي 1: دياركرنا بكارنيانا دهربرين و كودين رهوشي دناف تيكتستان دا و ل دويڤرا پيريده وكرنا بڼه مايين رهخنا رهوشي و دروستكرنا

هیلکاریین شروقه کرنی

ژماره وناقې هوزانې	تيكتستا هوزانې وئو دهربرينين گريډايي رهوشي	كودين رهوشي	ميكانيزم و بڼه مايين شروقه كرنه رهوشي	هیلکاریا شروقه كرنی
6- من سرخوشكه	ځيان ... رهنگه كي نوي يي مرنې په شهرمي رامانا خو نينه چ سه هم ته ناهنگيځن... ببه مه من سرخوشكه...! 55.	(بي شهرمي، مه)، سرخوشي). نه ف هرسې كوده ژ رهفاري زيان به خشين جفاكينه. و درسواكرينه ل دهف كومي.	رابعري ناكهت، بهلكو ناراسته كرنه كا شاش بو خوينده قان دكهت دهما وان هان ددهت بو سرخوشي و مه ي فخورني. جوړه هشياركرنه يا تيډا ه ي ب تايهت دهماكو نيشان و نه خوشيځن ژ ځياني پيدابن بو خوينده قانان دياردكهت. سروژ و شهه زايا هوزانقاني دنموني دا نه وه كو شيابه ويړه كيا رهگه زئ بهرامبر (مي) بهرامبر ځياني دياربكهت. نه ف هري كيارهك نوويه دجفاكه كي گرتي و هك يي مه دا .	هوزانقان + ويړه كيا كچي ← ژدهست دانا رهوشين باش = چوون بهرف نه جامدانا هزان [↔] هشيار و دهسه ليا هوزانقاني
7- رهځين ژ چاځين ته	نه ز سهرهستهك كوچه ريمه و رهځين ژ چاځين ته ياسا يه كا دهستويدياه له و بي ټيمزا... دي هر رهځم 56.	(رهځين)، دهما دبېته دهستبردان ژ بهرپرسياري، ل و دهمي دبېته بي رهوشي	رابعري و نمونه بهرزي رهوشي دځي تيكتسي دا نينه، چونكي هوزانقان يي بي هلوسته و دهستا دادهيليت و درهځيت. هشياركرن هندا بهرچاځ نينه دنموني دا، تني هايداركرنا بهرامبر دكهت كو نه و هندي جگير نينه لسره مانا خوه و گرځيدنا خوه. له ورا نه گهر گفاشتن و كيار ل دويڤ هزا وي نه بن، نه و دي رهځيت و وي هيليت. سروژ و شههره زايا هوزانقاني يا دبرامبركرنا دوو تيگه هاندا دياربوي نه وژي: (كوچه ري و سهرهسته). لي كه تيه دهه قدره كي ژي دا دهما پيگري خوه ب ځياني ب رهوشي كوچه ري ف گرځيددهت. نه ف هري بي هلوسته و ب سځك وهرگرتنا وي په بو راما ځياني و ژ رهوشين خرابه.	هوزانقاني بي هلوسته + ځينه كا بي بڼه ما = رهځين [↔] رهفتاره كا بي رهوش همبر پيروزيا سوزدانا ځياني بو هه قالا خوه
8- بتني سلاف	بو بابي من ل فره نسا بو براي من ل كه نه دا بو خوشكا من ل نوستوراليا سلاف بو دايكا منځي ل ځيري بو هوه و دهكا من ديارينه ژ كوردستاني!! 57.	چ كودين ديارين رهوشي تيډا بهرچاځ ناكهځن، تني دوي لايهني دا مروف دشيت ب رهوشيفه گرځيدهت نه وژي دهما خيزان پرت و به لافه دبېت و كچ بتني ل وه لاته كي دژيت دويرو كونتولا خيزاني و دبېت رهوشين جفاكي و ناييني ژ دهست بدهت.	رابعري دځي نموني دا بهرچاځ نابيت. هشيار و هوشداري تيډا هيه، كو ب شيوه كي ترانه پيكرني رهخني ل رهفتاره كا جفاكي دكهت، كو خيزان ههلوه شيابه و نه ف هري يا مه ترسيداره نه خاسمه كو دبېته نه گهري ژ دهست دانا رهوشين بهرنياسين جفاكي كورد ل دهف وان نه دماين خيزاني نه وين ل سهر وه لاتين هه مرنه گ به لاف بووين. ديسان سروژ و شههره زايا هوزانقاني دځي نموني دا بو هندي دياردبېت دهماكو رهفتاره كا كومي وهردگريت و ب وي رهفتاري هر وي كوما جفاكي رسواكه ته ف. نانكو وانه كا رهوشي ددهته جفاكي ب ريكا سهر داجونا نه دماين وي. ب ځي رهنكي بهرپرسياري تاكين جفاكي بو چاقدانا دايكوبابان دياردكهت. كو وانا دايك بتني هيلي بهرچاځ. نه ف هري ژ رهوشين خرابن و بي هلوسته.	هوزانقانه كي توره + جفاكه كي نه بهرپرسيار ← بي هلوسته [↔] ههلوه شيانا خيزاني = ژدهست دانا بهايين رهوشي
9- شهقه كا خاينوك	ژ نشكافه دوعا/ روندك خوين/ نغرين	(دوعا، نغرين، خاپاندن). سي كودين رهوشي تيډانه. نغرين و خاپاندن	رابعري و نمونا بهرزا دځي هوزاني دا هند بهرچاځ نينه، تني روهكرنه كه بو خاپاندنا شهځي هه مبر وي. هشياركرن و هوشداري دوي چه ندي دا	هوزانقاني بهرپرسيار + كومكرنا هه قدرتيان ← هلوسته وهرگرتن [↔]

دېوونه تافيهكا باراني و بيابانا چيا دكلاشت.... چ شهقهكا خاپينوك بوو زويكا نهز نقاند!! ⁵⁸ .	ژ رهوشتين خراب و زيان بهخشن. دوعا ژي ژ رهوشتين ئاينينين چاكه	دياركريه دهما خويندهقانان هايدارديكت كو شهق ژي خايندني دكت و دقيت دهشيارين، نه خاسمه ددمهكي دا كو نكستن بو رامانا بي بزافي و ژ دهست دانا هيقيان بهيت. ئانكو شهق گهرم و گوريا مروقي دكوژيت نه گهر ژ خوه هشيار نه بن. شههره زايا هوزانقاني د پيگفه كومكرنا پيغ و بابه تين ههقدژ دا دياردبيت دناقيهرا(نفرين و دوعايا)، دناقيهرا (بيابان و چيبي) دا. دبيت نهغه بي رهوشتيا بياباني ههمبهر چيبي دياريكت ژلايهكيغه و دبيت ب ريكا رسواكرنا بياباني هوزانقاني فيايه دوعا بو چيبي بكهين و نفرينا ل بياباني و زالمي بكهين. هوزانقاني بي رهوشتيا بياباني دياركريه.	هشياركرن و رسواكرنا بياباني = شههره زايا هوزانقاني دبه رچا فكرنا بي رهوشتيا بياباني دا
من دجفاتا هزين خودا بريارهك دا ته ژگونهها داقوم و نه دى ل عشقهكا نوي گهريم دى بم دهرويش ⁵⁹ .	(ههز، گونهه، دهرويش) سى كودين رهوشتي نه، دوو دزيان بهخشن، دهرويشي ژي رهوشتهك ئاينيني باشه.	راهري و نمونه بهريزي يا دويري دا دهماكو هوزانقان برياري ددهت ببيت دهرويش و دهستا ژ عشقا ههزا بهرددهت و بهرهف رهوش بهريزي و فيانهكا خودايي فه دچيت. نهغه ژي ژ رهوشتين باش و پهسهنده دناقه جفاكي دا. هشيارركرن يا دمه بهستا هوزانقاني دا دياره دهما برياري ددهت، ئانكو داخواري ژ خويندهقانان ژي دكت دهستا ژ ههزان بهردن و وان هايدارديكت كو تني ريكا فيانا خودايي ههزي هندی يه ل دويغ بچي. نهغه ژي ئاراستهكرنهكا چاكه بو خويندهقاني دكت بهرهف چاكيي. سروژ و شههره زاييا هوزانقاني د بهرامبهركنا ههردوك جورين فياني دياردبيت(فيانا مهجاري و فيانا ههقيقي). كو دهرته نجام نهو بهرهف فيانا خودايي دچيت و وي وهكو ههلويستهكي نهگوري خوه بهرچا دكت. نهغه بخوه ژي ههست ب بهرپرسياري وي دياردكت ههمبهر خوه و خويندهقاني خوه ژي. چونكي دبيت نهگري نه هيلانا گونههان و دهست بهردان ژ رهوشتين خراب، كو دبيت (تهويه)، نهغه ژي ژ رهوشتين ئاينينين چاك و سوده خسه.	هوزانقانهكي عاشق ← دهستبهردان ژ ههز و عشقا دونايي ← پاك بوون ژ گونههان = بدهستغه ئينانا فيانا خودايي ← شههره زايي و سهريور دداريتني دا
ب دزيكي فه من هاي ژ خوه ههيه تو ژ كه ره ما خوه قورچهكا دي بومن تيگه.... تو كه قالهكا سوريالي و نه زياريا ل گهل سينگي ته دكم لي ته چهند نه دقيم هند من تو نه فتي !!! هشياربه هيشتا ياماي (دندكين ركا خو فته) ولسه ربيدهرا ههزيت من تو بده باي ههكه نه فتي ياريا چقيلا دي قفل كه!! ⁶⁰ .	(دزكيغه، فه خوارنا مه، سينگ، نه فيان، رك، ههز). نهغه كوده ههميه گرديابي يارياكه جقيلا فياني نه كو ل دوماهيي نه فيان ژي بهرههم دهيت.	راهري و نمونه بهريزي دقي تيگستي دا نينه، بهروفاژي، ئاراستهكرن بهرهف بي ههلويسي و ترانهكرن ب فياني تندا زاله. نهو رهفتار و رهوشتين خرابين دقي نموني دا هاتين چ هشيار و هوشداريهكي نادهنه خويندهقاني. بهلكو هوزانقاني وهكو كهسهك بي ههلويست و بهد رهوش نيشاني خويندهقاني ددهت. لهورا كارقه دانين نيگه تيف ههمبهر وي دروست دكن ژلايي وهگرا فه. نهو شتواري هوزانقاني نمونه پي ب داوي ئيناي، گوپيكا بي ريزي بوويه ههمبهر پيروزي فياني. ديسان ب سق وهركرتن و بي بهابوونا عشقي ل دهف وي بهرچا دكت. ههلبهت نهغه بخوه ژي وهكو سهرداچونهكا دهرييني دهپته دهسنيشانكن، كول شوينا	هوزانقان ئيخسيري ههزا + بييه لويستي ← كه تنه بهايين رهوشتي + رهقين و ترانهكرن ب پيروزي فياني = كهسهك ياخي و كهتي دچاقين خويندهقاني دا

			دلین خوینده ځانان بو خوه راکښی، وان ژ خوه بده یه پاش!	
دوو وینتین زر شهرم	12-	روی ب روی دمالباتا خه وینتین مندا یې هیڅیا ژمن ددزن گوتن.. نه ځین هه څالچیمکا گونه هی یه و لېر چاځین مه سه د زلله ها ل راستی ددهن..... نه گوت شهرمه ⁶¹ .	(دزی، گونه ه، بی شهرمی). نه م دشین بیژین کو نه هه رسیکه وه کو زنجیره ئیکو دو ته مام دکن و ژ رهوشتین خرابن.	را بهری و نمونه بهرزی هوزانځانی یا د رسواکرنه رهوشتین خراب دا دیاره، نه څه خوینده ځانی ژی هان ددهت کو وه کو وی بکهت و وان رهوشتین خراب رسوا بکهت و دهستا ژی بهردهت. هشیارکرنه خوینده ځانی لسه مه ترسیین ځان جوره که سانین وان رهفتارین بی رهوشت دکن دقی نمونی دا بهرچاځ دبیت. شهره زاییا هوزانځانی دهلبژارتنا وان رهوشتین نزم دایه کو همیان په یوه ندی پیگنه هه یه و وه کو ته مامکرین ئیک دهینه دیتن دقی نمونی دا. ټانکو هوزانځانی ب زیره کانه دیتنا خوه یا تایهت ل گهل دیتنا کومی و یا خوینده ځانان ل گهل ئیک کومکره بو خزمه تا هندئ کو کارتیکنی ل خوینده ځانان بکهت و په یامه کا سهرنج راکښ پیشکښی وان بکهت و هاندهرک بیت بو نه هیلانا وان رهوشتین خراب ل دهف خوینده ځانان.
سالا وه رینی	13-	هر چوار کوژین ژورا من ژی تژی ده ځن ژ گرژینا بو خه لات داعویرن و دهلنگځن له وا ته ژی ... بی دهستویری ناځی من کره خه م و ژنوی ته لمن مه هرکر ⁶² .	(ده ځ ب راما نا پریښی، دبیته بی رهوشتی)، داعویران، ب راما نا بسهرداگرتنئ و زیده گاځی لسه مافی دی، ټانکو خوارنا مافان و مه حرومکرنه هنده کا ژ مافین وان، ب فی رهنکی نه څه ژی دبیته بی رهوشتی).	راهری و نمونه بهرزی یا دویری دا کو هوزانځان داخوازدهکته پریژ و مایتیکه ر نه بن و مافی یی بهرامبه ر نه خون و ټازادیا وی تیک نه دهن. ب ځان په یامین رهوشتی، هوزانځان ټاراسته کرنه کا چاک بو خوینده ځانان دکهت بهر هف په وهردهکر و فیریونا رهفتار و رهوشتین باش. هشیارکرن و هوشداریا خوینده ځانی کره لسه هه بوونا ځان جوره مروقان دجفاکی دا، کو قهره ژوان هشیاربن و خوه ژی بده نه پاش هندی بشین. شهره زای و سروژ دوی چنده ئ دا یه کو هوزانځانی ب هشیار سالوځدانا وان رهفتار و که سانین خراب کره، ب شیوه کی کو دبیته هاندهر کو لېر دلئ خوینده ځانان رهش بېن. و نه وژی ل دهف خوه وان ب زیان بهخش و بهد رهوشت ببینن.
14- موریکه		دمه مله که تا چاځین خوه دا دهلیقی بده هه ستا من، شه ځین من نه وین سهرخوش بلا ل سهر سینگی ته ب ئیورن دیناتیا من بکه ټالا و لسه له شی خو بچکلینه ... له ژی بکه ب ناځی خوه گازی من بکه دا ناځی خوه بکه مه بهر ته ⁶³ .	(هه ستین سهرخوش، سینگ، ټاریان، له ش، بناځکرنه کچی ب ناځی دهرگری وی). دځان کودین رهوشتی دا دیمه نه کی ئیروتیکی یی بهد رهوشت ده څکه هشتنا هه ردوکان دا روی ددهت. کو دهرته نجام رهفتارین زیان بهخش په یادکهت.	راهری و نمونه بهرزی تیدا ناهیهت دیتن. هشیار ب شیوه کی نه راسته وخو هاتیه دهربرین، کو خوینده ځانی ټاست بهر ز تنی دشیت هه ست پی بکهت، نه وژی ل دهما دهرته نجامین وان ټاریانان ببینیت کو دزیان بهخش بن بو مروقی، نه و خوه ژی بده ته پاش و ب هوشیاری سهردهری بکهت. هوزانځان ل شوینا خوینده ځانان هان بدهت بهر هف چاکی. وان بهر هف رهوشتین خراب څه دټازرینیت، ب فی چنده ئ جوره هلنگځنه ک ددهربرنی دا بهرچاځ دبیت، نه خاسمه ده ماکو په یاما هوزانځانی بو مهره م سود بهخش نه هیته دیتن.
بازاری خه ما	15-	نه څه نازداره قهره بوو نه ختی وی ژی بوونه خه م من و نه وا نه ختی وی خه م گولله دنه ځرو وهردکرن	(قهره بوون، نهخت)، دو کودین رهوشتی نه، کو یا ئیکی زور جار بوویه دهرته نجامی یا	راهری دوی راستی دا دیار دبیت کو هوزانځانی ځاییه قهره بوون و نه ختی وه کو دوو رهفتارین خراب کو جفاک ژی بهرپرسیاره رسوا بکهت. ب پیشکښکرنه ځان دوو بابته تان، وی یا فیای

ماچ ل سوباهي ددان ⁶⁴ .	دوئ. ههلبهت ههردوک ژ رهوشتين خرابين جفاکي دهينه ديتن.	خوينده قانان ژي هه مان ههلويسټ ههبيت ژبو نه هيلانا وان کريارين زيان بهخش. نهغه بخوه ژي ئاراسته کرهکا باشه بو خوينده قانان بهر هف چاکي و رهوشت بهرزي. ديسان هشارکر و هوشداري ژي دايه خوينده قانان ب ريکا بهحسکرنا قان بابهتان کو نهو هشارکرينه و قيايه خوه ژي بدهنه پاش دا قان دياردان بهر هف نهماني نه بيهن دناف جفاکي دا. شههره زايي و دهسهلپا هوزانقاني ددهسنيشانکر و ئازراندنا قان دوو مزارين گرنگ دا ديارديت، نهخاسمه وي يا قياي ههلوچون و هزرا خوينده قانان ژي بو بنبرکرنا قان رهفتار و نهريتين خرابيه ئاراسته بکته.	خوينده قاني بهر هف دهست بهرداني ژ وان رهفتارين زيان بهخش + ئارمانچهکا پهروه ردهيي بدهستقه دنييت)
16- خهونهکا ستهور دا	جاران ژي گري من مينا مزي وي عاشقي نهو تيري اي هيف بکته مزي عشقي لسره لهشي ته و نهوي چيايي تاري اي پياسهکا نهرم دکن خهونهکا سهريه ردايه ⁶⁵ .	(گر، مزه، نهو تيريان، لهش، تاريان، سهريه ردايي بوون- بهريه لاي). نهغه هه موو کودين رهوشتي گريدي اي رهفتارين زيان بهخشن دچافي جفاکي دا. دهر نهچام بهريه لاي ژي پهيدابيت و تهقني جفاکي ب ريکا وان ژبهريک دچيت.	هوزانقانهکي تاري اي و گر گرتي + ئيخسيري حهزا ديت ← توشي واقع و سانسورهکا بهيز ديت هيفي بجه ناهين ← خهونهکا بي نهچام بدهست دکه قيت = رسوا ديت دچافين کومي دا
17- تاريانين بازي رهکي چيايي دا	تاريانين دوهي نهقرو خهمن و سوباهيا دهيت فهيتي په نهوي هني .. ل جفاتين تارهق فهخورا بي خهونين مه دکه ته مزه ⁶⁶ .	(تاريان، فهيتي، تارهق فهخوران، مزه). نهغه کودين رهوشتي ئامزه نه کو واقعهکي نهل دويف حهزا هوزانقاني پهيدابويه. نهو تورهيه و حهز دکهت خوه بي هوش بکته داکو کولا دل خوه داريژيت	هليژارتنا هوزانقاني بو ريکا خوه مهستکرن ژبو رسواکرنا واقعي ناله بار، نمونهکا باشا رهوشتي نينه بو خوينده قانان. ديسان ل شويماکو هايداريبون و هشارکرنا خوينده قاني بکته کو خودان هيز و ئيرادهبيت، خوه لاواز و رهشبين نيشا وان ددهت، نهغه ژي ورهيا خوينده قاني و هيزا وي دشکيتيت. هليژارتنا وي شيوازي هوزانقاني قياي دهربرين و پهياما خوه پي بگههينته خوينده قاني، بي گهشبين نهبوويه. بهلکو بهروفازي. گهرماتيا ويزي دکوريت و وهدکته نهوژي سار و خاف بيت ههميه ر ئاستهنگين دواقي دا. نهغه ژي رهفتارين باش ناهيت هژمارتن بو هوزانقاني کو خوينده قانان دل سار بکته.
18- تو هاتيه بيرا من	بلا تبلين ته ژ زرافه کرنا بريا نهلهرزن ببه پهريستگه ببه لالش و قبيلهگه دا روژانه خوه بوته ب چه مينم !!! ⁶⁷ .	(زرافکرنا بريا، پهريستگه، خوه چه ماندن). نهغه سي کودين رهوشتي نه، ژلايه کيفه وهفاداري هوزانقاني بو خوشتقيا وي ديار دکهت، ژلاي ديتر سهرداچوونا ئاييني ل دهف وي خويادکته. نهخاسمه کو خوچه ماندن	دلپه نهکي دا نهغه نمونه دشيت رابهريا خوينده قاني بهر هف باشي بکته، نهوژي ل دهما داخوازي ژ هه قالا خوه دکهت ببيته پهريستگه، ئانکو پاقر و پيروز بمينيت. نهغه وي پهيامي ددهت کو فهره نهقنيدار ئيکودو پاراستي و پيروز بيبين. ديسان هشارکرنا تندا دهما داخوازهکا ئاشکرا ژي دکهت و ديژي تي ببه پهريستگه و خوه پيروز بهيله. شههره زايي و زيرهکيا هوزانقاني دوئ چه ندئ دا ديارديت دهماکو پيروزيا فياني و پيروزيا ئاييني تيکله ئيک

	بو خودای بتنی دوست و پیروزه.	کرین و ههردوک کرینه ته مامکه ریښ ئیک. ئە ڤه ژلایه کیڤه باوهرداریا یی بهرامبه بهیژ دنیخت و ژلایی دیتر بانگخوازیه که بو پیروزی و ههژیوونا په یاما ئایینی. دڤی لایه نی دا هوزانقانی رهفتاره کا باش و ب رهوشت نهجام دایه، ههلبهت ل دویف تیگه هی گشتی و یی ئایینی بو رهوشتی.
19- نه نینما	ته راتی و رهشاتی چاڤا / ده مبیژا دیتنی دا/ دبیته کوکایین/ نه زئی بسه رهلبویم/ مئیاتی و مینتا لیقین ته / دپرتین شه ڤی دا / ژخو های چونه و/ لهش و گیانی من دگه زن.... / دگیانی من دا/ ڤیانی و مه مکیښ ته/ ژ زه خمه ی ددزن/ دشتین مه ناڤوله دین و/ بی دهستویری / تبلین من لسه سنگی ته/ ڤاژی ده زن/ سوریا لبوونا لهشین مه/ وهکی بوونی / ته ڤدا ده مار و گه/ ب توندی دله رزن ⁶⁸ .	هوزانقان دڤی نمونی دا وینه کی نازریایی و ئیروتیکی ب کریارین سکسی پیچکیش دکه ت. ههلبهت ئە ڤه بخوه ژی وی راستیی دسه لمینیت کو ئه ڤه دهربرینه نه شین بینه نمونه که بهرزا رهوشتی بو خوینده ڤانی. به لکو دبیت ب شیوه کی زیان به خش کاریگه ری لسه وان دروست بکه ت. هوشداری و هشیارکرښ تیدا نینه. به روڤاژی، هاندان و ریخوشکرښ ژبو چاڤلیکرنا رهفتارین به د رهوشت تیدا هه یه. هوزانقانی جیهانا خوه یا تاییه ت و هه ز و داخوازیښ ڤه شارتی تیدا دهربرینه و ناراسته ی وهرگری کرینه. ههلبهت ب دیتنا کومی و جفاکی، خودانی ڤان جوړه رهفتار و دیتنان یی زیان به خشه لسه بهایین رهوشتین جفاکی، له ورا هه ډډی و ڤیکه فتنه ک دناڤه را داخوازییا هوزانقانی یا تاک و داخوازا کومی و جفاکی په یادبیت. دهرنه نجام په یاما تیگستی ب دهربرین و رهفتاره کا زیان به خش دهیته دیتن ل دویف کوژی رهوشتی.

7. نه نجام

- 1- رهوشت بخوه پیڤه ره که گریډایی دهم و جهایه، له ورا پیڤان و هه لسه نگاندا تیگستین نه ده بی ل دویف بها و پیڤه ریښ رهوشتی، دئ دهرنه نجامین هه مه رهنګ و جودا ژئی بهرهم هیښ. نه خاسمه ئە ڤه ژلایه کیڤه لسه دیتنا وی کومی رادوه ستیت یا کو تیگست ژئی هاتیه دروستکرښ یان بو هاتیه ناراسته کرښ، دیسان لسه تیگه هی تاییه تی نفیسه ری ژلایه کیڤه و یی رهخنه گری ژلایی دیتر بو وان بهایین رهوشتی و کوډین تیدا هاتیته نازراندن رادوه ستیت.
- 2- رهخنا رهوشتی وهکو میتوده کا کلاسیکا رهخنه یی ئالیین هونه ری و ته کنیکین بهرهمی فهراموش دکه ت و بتنی خوه ب نافه روک و بابته تین تیدا هاتیته نازراندن (ههلبهت بابته تین رهوشتی بتنی) گری دده ت. ئە ڤه ژی وی راستیی دگه هینیت کو دبیت هه لسه نگاندا تیگستان ب دیتنا رهوشتی بتنی، جوړه کیماسی و لاوازیه ک بیت نه خاسمه ده ماکو دهرنه نجامی وی بریاردان لسه دهیته ئافاکرښ. چونکی هه موو ئالیین دی یی تیگستی دشروڤه کرښ رهوشتی دا دهیته پشتگوڤ ئیخستن، له ورا فهره ئو بریاردان و هه لسه نگانده بتنی دکوژی رهوشتی دا بهیته دیتن و رهفتار ل گه ل بهیته کرن.

- 3- هوزانقانی ددیوانا خوه دا کو بیست هوزانان ڤه دگریت، بتنی د هوزانه کی دا بابته تین رهوشتی وهرنه گرتینه، د ییښ دیتر دا، کومه کا کوډین رهوشتی بهرچاڤکرښه و شیاپه وهکو ژیدهر و سه روکانی مفای ژ بیافئ رهوشتی بکه ت بو دهره لسه ندرکنا تیگستین خو. ئانکو دشین بیزین بهرهمی وی ژتالایی رهوشتیڤه دتیر و تزی بووینه، لی سهره ده ری وی ل گه ل وان بابته و بهایین وی نازراندین، دتیگسته کی بو ئیکا دیتر دا یا جودابوویه.
- 4- هوزانقانی دتیگستین خوه دا پتر ئو کوډین رهوشتی بکارئیناینه ئو ویښ گریډایی لایه نی سکسی و لاشی ژنی و کریارا جوتبوونی و دهربرین ئیروتیکی. ئانکو لایه نین دیتر هند گرنګی نه دایی یان ب سفکیڤه وهرگرتینه.
- 5- دزوریی هوزانین خوه دا، هوزانقانی ب شه هره زایی بابته تین خوه ناراسته کرښه، لی دهندک جاران دا ل دهمی بهرچاڤکرنا دیتنا خوه یا تاییه ت بو بهایه کی رهوشتی یان بابته ته کی گریډایی رهوشتی، جوړه هه ډډیه ک ل گه ل دیتنا کومی دروستکرښه. ئە ڤه ژی بوویه هوکار کو ب شیوه کی کاریگر تیگستین وی رابه ریا خوینده ڤانان نه که ن بهر هه رهوشتین بهر ز و نه بینه نمونه که بهر ز بو وهرگری، به لکو هندک جاران ئو هه ډډیه هند زیق بوو، نه دهره کارڤه دانین خرابتر

23. هه مان ژيډه، ل (9)
24. هه مان ژيډه، ل (10)
25. د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية، ص (11)
26. هه مان ژيډه، ل (12)
27. هه مان ژيډه، ل (13)
28. هه مان ژيډه، ل (15)
29. د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية (16)
30. هه مان ژيډه، ل (17-18)
31. هه مان ژيډه، ل (18)
32. <http://www.marefa.org/index.pgp/>
33. د. صلاح رزق، ادبية النص - محاولة لتأسيس منهج نقدي عربي، دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع، القاهرة، 2002، ص (144)
34. د. صلاح رزق، ادبية النص، ص (145). هه روه سا، (ويلبريس. سكوت، خمسة مداخل الى النقد الادبي، ترجمة: د. عناد غزوان و اسماعيل وجعفر صادق الخليلي، منشورات وزارة الثقافة و الاعلام، دار الرشيد للنشر، 1981، ص 30).
35. روز سليمان، موقف الفضول والدهشة : اساس الاخلاق الاول و الاخير المعرفة العقلية <http://www.moc.gov.sy/index.php?>
36. ميمنت مير صادقي، واژه نامه هنر شاعري، چاپ سوم/ويراست سوم، چاپخانه الوان، انتشارات كتاب مهناز، تهران، 1385، ص 311.
37. د. صلاح رزق، ادبية النص، ص (146).
38. د. محسن الخوني، التنوير و النقد - منزلة كانط في مدرسة فرانكفورت، الطبعة الاولى، دار الحوار للنشر والتوزيع، سورية - اللاذقية، 2006، ص (246).
39. هه مان ژيډه، ل (247).
40. هه مان ژيډه، ل (248).
41. خمسة مداخل الى النقد الادبي، ص (29).
42. <http://st-takla.org/books/helmy-elkommos/bibilical-criticism/41.html>
43. حلمي القصص يعقوب، مدارس النقد والتشكيك والعلية
44. طراد الكبيسي، مداخل في النقد الادبي، دار البازوري العلمية للنشر والتوزيع، الاردن - عمان، 2008، (18).
45. د. محمد مندور، في الادب والنقد، ص (33)
46. هه مان ژيډه، ل (39)
47. النقد الاخلاقي - اضواء و تطبيقات، نجوى صابر، الطبعة الاولى، دار العلوم العربية، بيروت - لبنان، 1990، ص (7).
48. صبري ابو حسين، نظريات دراسة الادب من الداخل عمقا (المضمون) www.warraq.cc/core/dg/dg_topic?dmy
49. هه محمد ياسين بهندي، بازاری خه ما (ديوانا شعري)، چاپا ئيكي، چاپخانه زانا، دهوك، 2005.
- * هه ديوانه (20) تيکستان بخوه هه دگريت و گه لهك بابته و کودين رهوشتي تيدا هاتينه. داکو ل دهمي شروفه کرنی دهقی تيکستان هند هه بارئي هه کوليني هه نه گريت، مه رستين شعري ب شيوه کي تاسويي ل دويف ئيک ريژکينه و ناقبرهک دانايه دناقيه را رستين وي دا داکو سنوري وان بي دياربيت، لي ژبه رکو هه ميتوده هند گرتيگي ناده ته تاليي هونه ري و ته کنيکين نفيسني، له ورا مه ب باش ديت کو نامار هه دان ب وي رهنغي بيت بو دهقي نمونين کو هه شروفه دهکين، هه هه ژي چ کارتيکيني ل شيوازي شروفه کرن و ميکانيزمين شروفه کرنا وان ناکهن. داکو بشين لسره هه موو هه بابته و دهريپنين گرتيادي رهوشتي راوهستين دناف نمونان دا، هه کريارا مه کري دي يا هاريکارييت.
50. هه محمد ياسين بهندي، بازاری خه ما، ل (8-9).
51. هه محمد ياسين بهندي، بازاری خه ما، ل (12-13).

- ژي پيدايهکته بو خوينده قاني و وي بهر هه خرابيي هه ئاراسته بکته و ب تاييهت ديباقي سکسي دا.
- 6- هوزانقاني دهندهک نمونان دا هندهک رهوشتين خرابين جفاکي بهرچا و رسواکرينه. ب قی يهکي ب روي چاکسازکيني و پهره ردهي و فيرکاري رابويي. لي هه زورا کيم بو دهوزانين وي دا.
- 7- هوزانقاني دتيکستين خوه دا هشارکرن ژي بکاريثنايه، لي هشارکرن ب شيوه کي نه راسته خو بوويه، کو بتني خوانده قاني ژير و ئاست بلند دشيت وي وهک هشارکرن و هوشداري وهريگريت.

8. پهراوين

1. <https://ar.wikipedia.org/wiki>
<http://www.almaany.com/ar/dic/ar-ar/>
<http://www.marefa.org/index.pgp/>
<http://www.marefa.org/index.pgp/>
2. طه عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة في النقد الاخلاقي للحداثة الغربية، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء - المغرب، 2000، ص (17).
3. طه عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة في النقد الاخلاقي للحداثة الغربية، (17-18).
4. هه مان ژيډه، ل (19).
5. هه مان ژيډه، ل (22).
6. <http://almaany.com/ar/dict/ar-en/moral>
7. احسان عباسلو، نقد اخلاقي، كتاب مائة ادبيات، شماره 62 (پياي 176)، سال ششم، چاپ و صحافي سروش، تهران، خرداد ماه 1391، ل (110 - 111).
8. شكري عزيز الماضي، في نظرية الادب. الطبعة الاولى، دار المنتخب العربي، بيروت - لبنان، ص (17)
9. هه مان ژيډه، ل (26)
10. هه مان ژيډه، ل (28)
11. هه مان ژيډه، ل (29)
12. هه مان ژيډه، ل (36)
13. هه مان ژيډه، ل (42)
14. شكري عزيز الماضي، في نظرية الادب، ص (43)
15. ويلفريد جيورن، لي مورگان، ثيريل ليني، بنه ماکانی رهخه ني هه دهبي، (وهريگران ژ زمانى فارسى): سامال هه محمد دي. دهزگاي چاپ و بلاوکرده وهي روژه لات، هه وليتر، 2014، ل (67)
16. ويلفريد جيورن، لي مورگان، ثيريل ليني، بنه ماکانی رهخه ني هه دهبي، ل (68).
17. هه مان ژيډه، ل (69).
18. محمد عبدالمطلب، ذاكرة النقد الادبي، المجلس الاعلى للثقافة، الطبعة الثانية، القاهرة، 2008، ص (18-19).
19. <http://www.marefa.org/index.pgp/>
20. د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية، الطبعة الاولى، مكتبة لبنان - ناشرون، الشركة المصرية العالمية للنشر - لونجمان، 2003، ص (7)
21. د. محمد غنيمي هلال، النقد الادبي الحديث، دار العودة، بيروت، 1997، ص (74-75).
22. د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية، ص (8)

- د. صلاح رزق، ادبية النص - محاولة لتأسيس منهج نقدي عربي، دار غريب للطباعة والنشر والتوزيع، القاهرة، 2002.
- د. محسن الخوني، التنوير والنقد - منزلة كائط في مدرسة فرانكفورت، الطبعة الاولى، دار الحوار للنشر والتوزيع، سورية - اللاذقية، 2006.
- محمد عبدالمطلب، ذاكرة النقد الادبي، المجلس الاعلى للثقافة، الطبعة الثانية، القاهرة، 2008.
- د. محمد غنيمي هلال، النقد الادبي الحديث، دار العودة، بيروت، 1997.
- د. نبيل راغب، موسوعة النظريات الادبية، الطبعة الاولى، مكتبة لبنان - ناشرون، الشركة المصرية العالمية للنشر - لونجمان، 2003.
- نجوى صابر، النقد الاخلاقي - اضاء وتطبيقات، الطبعة الاولى، دار العلوم العربية، بيروت - لبنان، 1990.
- ويلبريس سكوت، خمسة مداخل الى النقد الادبي، ترجمة: د. عناد غزوان واسماعيل وجعفر صادق الخليلي، منشورات وزارة الثقافة و الاعلام، دار الرشيد للنشر، 1981.

3.9. پرتوک ب زمانى فارسى:

- احسان عباسلو، نقد اخلاقي، كتاب ماه ادبيات، شماره 62 (پيايى 176)، سال ششم، چاپ و صحافى سروش، تهران، خرداد ماه 1391.
- ميمننت مير صادقى، واژه نامه هنر شاعري، چاپ سوم/ويراست سوم، چاپخانه الوان، انتشارات كتاب مهنان، تهران، 1385.

4.8. سايتين ئنترنتي:

- صبرى ابو حسين، (نظريات دراسة الادب من الداخل عمقا(المضمون) http://www.warraq.cc/core/dg/dg_topic?dmy
- ا. حلمى القمص يعقوب، مدارس النقد والتشكيك والرعليها <http://st-takla.org/books/helmy-elkommos/bibilical-criticism/41.html>
- روز سليمان، موقف الفضول والدهشة : اساس الاخلاق الاول والآخر المعرفة العقلية <http://www.moc.gov.sy/index.php?>
- <http://www.marefa.org/index.php>
- <https://ar.wikipedia.org/wiki>
- <http://www.almaany.com/ar/dic/ar-ar>
- <http://www.marefa.org/index.php>
- <http://www.marefa.org/index.php>
- <http://almaany.com/ar/dict/ar-en/mora>

52. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(17-18).
53. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل (21-22).
54. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(25-26).
55. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(29-30).
56. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، (33).
57. هه مان ژيډهر، ل(37).
58. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(41-42).
59. هه مان ژيډهر، ل(45).
60. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(49-50).
61. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، (53-54).
62. هه مان ژيډهر، ل(58).
63. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(61-62).
64. هه مان ژيډهر، ل(65-66).
65. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(69-70).
66. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(73).
67. هه مان ژيډهر، ل (78).
68. ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما، ل(81-82).

9. ژيډهر

1.9. پرتوک ب زمانى كوردى:

- ئهمده ياسين بهندى، بازاري خه ما(ديوانا شعري)، چاپا ئيكي، چاپخانه زانا، دهوك، 2005.
- (ويلفريډ گيرون، لى موركان، ئيره ل ليبيير)، بنه ماكانى ره خنه ئه ده بى، وه رگيتران: سامال ئهمده بى. ده زگاي چاپ و بلاوكرده وهى روزمه لات، هه وليتر، 2014.

2.9. پرتوک ب عه ره بى:

- شكرى عزيز الماضى، في نظرية الادب. الطبعة الاولى، دار المنتخب العربي، بيروت - لبنان، 1993.
- طراد الكبسي، مداخل في النقد الادبي، دار اليازورى العلمية للنشر والتوزيع، الاردن - عمان، 2008.
- طه عبدالرحمن، سوال الاخلاق - مساهمة في النقد الاخلاقي للحدثة الغربية، الطبعة الاولى، المركز الثقافي العربي، الدار البيضاء - المغرب، 2000.

تطبيق أسس النقد الأدبي الأخلاقي في ديوان (بازارِ خەما)

الملخص:

ظهر النقد الادبي الاخلاقي كمنهج ضمن سياق النقد العالمي واستطاع ان يصبح اداة وطريقة لتحليل وتقييم النصوص الادبية وذلك بغية تحديد المضامين الاخلاقية واظهار اساليب توظيفها وانعكاسها داخل النصوص الادبية. وقد انعكس هذا المنهج داخل النقد الكردي ايضا. الهدف من هذا البحث هو تحليل ديوان شاعر كردي وفقا لاسس ومقومات النقد الاخلاقي. كذلك لاطهار طريقة تعامل الناقد الكردي وفق هذا المنهج النقدي مع النصوص الادبية الكردية وبالاخص الشعر منها. وفي هذا البحث سنرى الى اي حد استطاعت النصوص الشعرية لهذا الديوان ريادة وتوجيه القارئ في المواضيع الاخلاقية. وسنتطرق الى كيفية توعية وتحذير الشاعر لابناء المجتمع ازاء تلك القيم والاخلاق. ومن ثم نبين هل كان الشاعر موفقا ومؤثرا في التعبير عن الجوانب المتعلقة بالقيم والاخلاق. وهذا بالطبع سيظهر لنا مدى نجاح التجربة الشعرية له. وبالنتيجة سنرى ان هذا المنهج النقدي هو منهاج مؤثر في تقييم النصوص الادبية وله اليات واضحة ومتنوعة في التحليل بحيث تستطيع تشخيص كيفية انعكاس المضامين الاخلاقية داخل النصوص.

الكلمات الدالة: النقد الأدبي الأخلاقي، أسس النقد الأخلاقي، تطبيق النقد الأخلاقي، تحليل النص، ديوان "بازارِ خەما".

Practicing Principles of Moral Literary Criticism in the Poems (Sadness Market)

Abstract:

Moral Criticism in literature is an approach for analyzing and evaluation literary texts in order to determine moral themes and clarify the application of these themes in literary texts. Apparently, this literary approach has emerged in Kurdish literary criticism as well. The main goal of this research is to find out the moral themes in the chosen collection of poems (sadness market) and analyzing them according to the main principles of this approach to find out to what extend the poet are succeeded in his moral messages, especially in the aspects of the leadership and directing. Furthermore, this research aims to refine the range of the moral attention and consciousness of the poet toward the individual in the society. Additionally, another aim of this research is to discover the creativity of the poet in terms of the guiding the readers toward the respectable mentalities. this is, definitely, approves the experiences of the poet. In conclusion, this critical approach is an effective method to evaluate and analyze literary texts. It can determine and study how the moral themes reflected in literary texts.

Keywords: Moral Literary Criticism, Moral Critique, Application of Moral Criticism, Text Analysis, " Sadness Market".